

МАТЕРІАЛИ  
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

**«РЕФОРМУВАННЯ ЗАКОНОДАВСТВА  
І ДЕРЖАВНИХ ІНСТИТУЦІЙ»**

(10-11 вересня 2021 р.)

Запоріжжя  
2021

УДК 340.11(063)  
Р 45

**Реформування законодавства і державних інституцій.** Матеріали науково-практичної конференції (м. Запоріжжя, 10-11 вересня 2021 р.). – Херсон: Видавництво «Молодий вчений», 2021. – 100 с.  
ISBN 978-617-7640-83-6

У збірнику представлені матеріали науково-практичної конференції «Реформування законодавства і державних інституцій». Розглядаються загальні питання історії та теорії держави та права, цивільного права та процесу, адміністративного права та процесу, фінансового, інформаційного права, кримінального, кримінально-виконавчого права, та інше.

Збірник призначений для науковців, викладачів, аспірантів та студентів, які цікавляться юридичною наукою, а також для широкого кола читачів.

УДК 340.11(063)

## **ЗМІСТ**

### **ІСТОРІЯ ТА ТЕОРІЯ ДЕРЖАВИ ТА ПРАВА, ФІЛОСОФІЯ ПРАВА**

**Борисов Є.М.**

ОРГАНІЗАЦІЯ ДІЯЛЬНОСТІ ВІЙСЬКОВОГО ФЛОТУ ВІКІНГІВ  
У РАННЬОМУ СЕРЕДНЬОВІЧЧІ ..... 6

### **КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО, МУНІЦИПАЛЬНЕ ПРАВО**

**Гулієв Ілгар Елхан огли**

ГАРАНТІЇ КОНСТИТУЦІЙНОГО ЛАДУ В УКРАЇНІ ..... 9

**Линник Р.В.**

ЮРИДИЧНІ АСПЕКТИ САМОПРЕДСТАВНИЦТВА  
ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ У СУДАХ ..... 12

### **МІЖНАРОДНЕ ПУБЛІЧНЕ ТА ПРИВАТНЕ ПРАВО**

**Костюченко С.А.**

ЄВРОПЕЙСЬКІ СОЦІАЛЬНІ СТАНДАРТИ. ПРОБЛЕМИ ЇХ  
РЕАЛІЗАЦІЇ ТА ВСТАНОВЛЕННЯ В ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ ..... 15

### **ПРАВО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ**

**Климович Ю.О.**

ПРИЧИНИ «ДЕФІЦИТУ ДЕМОКРАТІЇ» У ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ .... 21

**Литвиненко Д.О.**

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ВИЗНАЧЕННЯ  
ПРАВОВОЇ ПРИРОДИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ ..... 24

**Мишевська Н.М.**

ДО ПИТАННЯ «М'ЯКОГО ПРАВА»  
У ПРАВІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ ..... 27

### **ЕКОЛОГІЧНЕ, ЗЕМЕЛЬНЕ, АГРАРНЕ ПРАВО**

**Чеботарьов О.П.**

ПІДСТАВИ ДЛЯ ВІДМОВИ В НАДАННІ ДОЗВОЛУ НА РОЗРОБКУ  
ПРОЕКТУ ЗЕМЛЕУСТРОЮ ЩОДО ВІДВЕДЕННЯ ЗЕМЕЛЬНОЇ  
ДІЛЯНКИ: ТЕОРЕТИЧНИЙ ТА ПРАКТИЧНИЙ АСПЕКТ ..... 31

## ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС

**Клец Т.С.**

СУТНІСТЬ ТРУДОПРАВОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ РОБОТОДАВЦЯ,  
ЯК ЕЛЕМЕНТУ ЙОГО ТРУДОВОЇ ПРАВОСУБ'ЄКТНОСТІ..... 36

**Мерцалов М.Ю.**

ЗМІСТ ЦИВІЛЬНОЇ ДІЄЗДАТНОСТІ ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ:  
ПРАВОВІ ПИТАННЯ ..... 41

**Савченко В.О.**

ПИТАННЯ РОЗМЕЖУВАННЯ АБСОЛЮТНИХ  
ТА ОСОБИСТИХ НЕМАЙНОВИХ ПРАВ ЛЮДИНИ..... 44

## ПРАВО ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

**Винник І.І.**

ОСОБЛИВОСТІ РЕЄСТРАЦІЇ ОПІВ  
В МИТНОМУ РЕЄСТРІ УКРАЇНИ..... 49

**Годлєвська Д.О., Леонова Н.В.**

АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ В МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ..... 54

## ТРУДОВЕ ПРАВО, ПРАВО СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

**Аніна О.О.**

ВПЛИВ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИХ СОЦІАЛЬНИХ СТАНДАРТІВ  
НА ПРАВО СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ УКРАЇНИ..... 59

**Басараб М.Ю., Остапенко Л.О.**

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ  
ТРУДОВИХ ВІДНОСИН В УМОВАХ КАРАНТИНУ:  
ОПЛАТА, ВІДПУСТКИ, РЕЖИМИ РОБОТИ ..... 65

**Небожук А.Р.**

ОСОБЛИВОСТІ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ  
ДІТЕЙ-СИРИТ ТА ДІТЕЙ, ПОЗБАВЛЕНИХ БАТЬКІВСЬКОГО  
ПКЛУВАННЯ У 2015–2020 РОКАХ В УКРАЇНІ ..... 68

**Свищо В.С., Остапенко Л.О.**

ТРУДОВИЙ ДОГОВІР В ЕЛЕКТРОННІЙ ФОРМІ.  
ТЕНДЕНЦІЇ ВПРОВАДЖЕННЯ ДО НАЦІОНАЛЬНОГО  
ТРУДОВОГО ЗАКОНОДАВСТВА..... 74

**Трусов Я.І.**

УКЛАДАННЯ ТРУДОВОГО ДОГОВОРУ З ФРІЛАНСЕРОМ .....77

## **АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС, ФІНАНСОВЕ, ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРАВО**

**Жиленко Н.В.**

ПРАВОВІ АСПЕКТИ ДІЯЛЬНОСТІ КОМІТЕТУ ВЕРХОВНОЇ РАДИ  
УКРАЇНИ З ПИТАНЬ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ  
ЯК СУБ'ЄКТА З ПРОВЕДЕННЯ  
АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ .....81

**Журомська Д.В.**

ВАЛЮТНИЙ НАГЛЯД:  
ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ .....85

**Коломійчук В.О.**

«АНТИРЕЙДЕРСЬКА» КОМІСІЯ  
ЯК ОРГАН ПРОТИДІЇ РЕЙДЕРСТВУ .....88

**Кравчук О.В.**

ДО ПИТАННЯ СУДДІВСЬКОГО РОЗСУДУ  
ПРИ ЗАБЕЗПЕЧЕННІ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПОЗОВУ .....92

## **КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС, КРИМІНАЛІСТИКА, ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ, СУДОВА ЕКСПЕРТИЗА, СУДОВІ ТА ПРАВООХОРОННІ ОРГАНИ**

**Заєць У.О.**

ЩОДО ВІДШКОДУВАННЯ ФІЗИЧНОЇ ШКОДИ У КРИМІНАЛЬНОМУ  
ПРОЦЕСУАЛЬНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ.....97

## ІСТОРІЯ ТА ТЕОРІЯ ДЕРЖАВИ ТА ПРАВА, ФІЛОСОФІЯ ПРАВА

**Борисов Є.М.**

*кандидат юридичних наук, доцент,  
Одеський державний екологічний університет*

### **ОРГАНІЗАЦІЯ ДІЯЛЬНОСТІ ВІЙСЬКОВОГО ФЛОТУ ВІКІНГІВ У РАННЬОМУ СЕРЕДНЬОВІЧЧІ**

Період трансформації Римської держави у Візантію призвів до певного зростання практичної значущості морської війни, насамперед у вимірі протистояння ромеїв з персами та арабами. На флоті проходили службу вільно народжені громадяни, які отримували за це земельні наділи, а під час війни персонал флоту нарощувався за рахунок рекрутів та найманців, зокрема варягів та русичів [3, р. 60; 5, р. 190].

Примітно, що саме у цей період Візантія уклала договори з руськими князями 911 р. 944 р. та 971 р., тексти яких були відображені у «Повісті временних літ» [1, с. 51–52]. Ці договори не згадували аспекти військової діяльності русів на морі, але при цьому містили згадку про військову службу окремих русів імператору, яка могла проходити й на ромейському флоті у періоди, куди він частково комплектувався за рахунок найманців. Також ці договори приписували русам не нападати та не знищувати кораблі ромеїв, що зазнали лиха, та були викинутими морем на беріг. Додамо, що власні письменні джерела Стародавньої Русі також не згадують про аспекти регламентації військових морських походів князів того періоду.

Втім, можна висловити гіпотезу що військово-морська справа Стародавньої Русі мала подібну регламентацію до аналогічних занять народів Стародавньої Скандинавії, через спільне у їх історії та культурі того періоду. Військове мистецтво вікінгів V–XII сторіч широко відображене у наявних джерелах, основними з яких є саги, воно зводилося до організації міжнародної морської торгівлі та

морських набігів відносно невеликими суднами – дракарами та кноррами [8]. Ці судна могли використовуватися як для комерційної, так й для військової діяльності, але при цьому через морське домінування вікінгів битви на морі носили характер сутичок різних кораблів чи загонів самих скандинавів. При цьому морська діяльність вікінгів була часто приватною ініціативою та часто носила характер скоріше піратства, ніж державної морської політики [4, р. 23].

Примітно що така військова діяльність не відрізнялася за змістом від бою на суходолі, вікінги не практикували засоби знищення суден та у бою їх метою було захоплення ворожого корабля, що мав істотну матеріальну, а також духовну та навіть сакральну цінність. Корабель вікінгів, як правило, був у їх спільній власності, із чітко виділеними долями, та при цьому капітан (кормчий, *stýrimaðr*) як правило мав значну або ключову долю власності судна. Але це не надавало капітану, як і його помічникові (*forgáðamaðr*) повної влади над кораблем, адже ключові питання вирішувалися загальними зборами екіпажу, де капітан був «першим серед рівних» [4, р. 24].

Хоча такі саги, як «Сага про Ейрика Рудого», «Сага про Хервьор та Хейдреке», «Книга про заняття земель» та інші надають нам багатий фактичний матеріал щодо плавання та воєн вікінгів, водночас питання морських битв, керування судном та схвалення рішень ці джерела описують скупо [8]. Ці художні твори, у яких, прикладом, бойовий корабель йменувався як «вепр небес піщаної пустелі», не вказували про джерела правил морських походів. Очевидно, що ці правила морської війни вікінгів ґрунтувалися насамперед на їх усних звичаях та практиці [4, р. 25].

Втім, з саг випливає, що судном могла командувати й жінка-воїн, що до складу екіпажу включали як вільних осіб так й рабів. Останні не мали права голосу під час схвалення рішень, але часто надавали поради з предмету походу та управління судном. Примітно, що вікінги під час організації морських походів та схваленні ключових стратегічних та тактичних рішень віддавали значну увагу ворожінню, чаклунству, з певного часу змішаних ними з християнською релігією [8]. Хоча збірки саг були зібрані у письмовій формі вже у XII–XIV сторіччях, прикладом у Книзі Хаука Ерлендсона (*Hauksbók*), вони не вплинули на подальший розвиток європейських стратегій і тактики морської справи та відповідно

не стали складовою розвитку її спеціального нормативно-правового регламентування в наступному [4, p. 30].

Водночас тогочасні писані закони країн Скандинавії, такі як ісландські «Грага» (Gragi) [6] та «Йонсбок» (Jónsbók) [7] узагалі не приділяють спеціальної уваги питанням війни, зокрема морської, та регулюють лише окремі, суто комерційні аспекти морської торгівлі. Перший спеціальний норвезький закон з морських питань 1076 р., «Farmanna loth», також у тих фрагментах які наразі збереглися, регулював саме ключові аспекти морської торгівлі [3, p. 9].

Отже можна констатувати, що наразі немає джерел, які дозволяли б уточнити регламентацію діяльності морських сил руських князів того періоду. Водночас регулювання об'єктивно подібної військово-морської діяльності стародавніх скандинавів відбувалося насамперед у формі звичаїв та сталої практики, а не писаних законів, водночас широке коло писемних літературних джерел дозволяє визначити зміст такої діяльності вікінгів та основні форми її регулювання. Питання впливу зазначеного регулювання на наступний розвиток правового забезпечення діяльності військово-морських сил потребує на окремі наукові дослідження.

### Список використаних джерел:

1. Повесть временных лет / подгот. текста Д.С. Лихачева; под ред. В.П. Адриановой-Перетц. Часть 1. Л.: Изд-во Акад. наук СССР, 1950. 407 с.
2. Frankot E. Of Laws of Ships and Shipmen'. *Medieval Maritime Law and its Practice in Urban Northern Europe*. Edinburgh: Edinb. University Press, 2012. 223 p.
3. Haldon J. Military Service, Military Lands, and the Status of Soldiers: Current Problems and Interpretations. *Dumbarton Oaks Papers*. 1993. V. 47. P. 1-67.
4. Jakobsson S. Hauksbók and Construction of an Icelandic World View. *Saga-Book. Viking Society for Northern Research*. London: University College, 2007. Vol. 31. P. 22-38.
5. Jeffreys E. M., Pryor J. H. The Age of the Dromon: The Byzantine Navy ca 500-1204. Leiden: Brill Academic Publishers, 2006. 832 p.
6. Laws of Early Iceland: Gragas, the Codex Regius of Gragas, with Material from Other Manuscripts ; transl. by A. Dennis, P. Foote, R. Perkins. Winnipeg: University of Manitoba Press, 2006. 279 p.
7. Schulman J. K. The Laws of Later Iceland: Jónsbók. Saarbrücken: AQ-Verlag, 2010. 485 s.
8. Westphalen N. Viking Warfare, Ships and Medicine. *Original Research & Articles*. 2020. Vol. 28. № 4. URL: <https://jmvh.org/article/viking-warfare-ships-and-medicine/>



## **КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО, МУНІЦИПАЛЬНЕ ПРАВО**

**Гулів Ілгар Елхан огли**

*студент,*

*Національний юридичний університет  
імені Ярослава Мудрого*

### **ГАРАНТІЇ КОНСТИТУЦІЙНОГО ЛАДУ В УКРАЇНІ**

Конституційний лад України є системою суспільних відносин, передбачених і гарантованих Конституцією України та законами, прийнятими на її основі і відповідно до неї. Конституційний лад опосередковує насамперед суспільний та державний лад.

У науці конституційного права вчені по-різному визначають зміст гарантій конституційного ладу. Так, вітчизняний правник М.І. Козюбра пропонує таку систему гарантій конституційного ладу: український народ, Конституція і закони України, Українська держава в цілому і в особі її спеціалізованих інститутів (організацій, служб), Верховна Рада України, Президент України, Кабінет Міністрів України та інші органи виконавчої влади України; Конституційний Суд України, суди загальної юрисдикції і прокуратури, політичні партії і громадські організації [1, с. 122].

За суттю конституційний лад являє собою певний тип конституційно-правових відносин, зумовлених рівнем розвитку суспільства, держави, права. Нинішній конституційний лад України за своєю суттю є перехідним, змішаним.

За змістом конституційний лад опосередковує насамперед передбачені і гарантовані Конституцією України державний і суспільний лад, конституційний статус людини і громадянина, систему безпосереднього народовладдя, системи державної влади і місцевого самоврядування, територіальний устрій, основи національної безпеки та інші важливі інститути конституційно-правових відносин України.

За формою конституційний лад являє собою систему основних організаційних і правових форм суспільних відносин, передбачених Конституцією України, і є ліберально-демократичним.

Існуючий конституційний лад України, визначений Конституцією України, характеризується такими загальними принципами: суверенністю, демократизмом, гуманізмом, реальністю, системністю, науковою обґрунтованістю, історизмом, наступністю, програмним характером, гарантованістю.

Гуманізм конституційного ладу проявляється у закріпленій Конституцією національній, економічній, соціальній, культурній і екологічній політиці держави (так, статтями 11, 12, 16 Конституції України передбачено, що держава сприяє консолідації та розвитку української нації, її історичної свідомості, традицій і культури, а також розвитку етнічної, культурної, мовної та релігійної самобутності всіх корінних народів і національних меншин України. Україна дбає про задоволення національно-культурних і мовних потреб українців, які проживають за межами держави. Забезпечення екологічної безпеки і підтримання екологічної рівноваги на території України, подолання наслідків Чорнобильської катастрофи – катастрофи планетарного масштабу, збереження генофонду Українського народу є обов'язком держави).

Суверенність конституційного ладу полягає насамперед у визначенні, встановленні конституційного ладу й можливості його зміни лише волею народу України. Право визначати і змінювати конституційний лад України, зазначається у ст. 5 Конституції України, належить виключно народові й не може бути узурповане державою, її органами або посадовими особами [4]. Суверенність конституційного ладу означає як суверенітет народу, так і суверенітет держави (статті 1, 5 Конституції України). Важливою рисою національного конституційного ладу є його реальність, дійсність, тобто наявність цього ладу де-юре і де-факто. Конституційний лад має бути не формальним, атрибутивним, а дійсним, реальним, тобто відображати реально існуючі суспільні відносини на час прийняття відповідної конституції і на перспективу. Недопустимим є конституювання окремих інститутів суспільного і державного ладу, що не мають нічого спільного з реально існуючими

суспільними відносинами і є удаваними, символічними. Це призводить до невілювання самої конституції як вищої соціальної цінності та породжує правовий нігілізм у громадян. Важливим елементом системи гарантій конституційного ладу є спеціальні, юридичні гарантії, що включають нормативно-правові та організаційно-правові гарантії конституційного ладу.

Організаційно-правові гарантії конституційного ладу представлені системою суб'єктів конституційного права України, уповноважених забезпечувати реалізацію основних інститутів суспільного і державного ладу. Аналіз чинної Конституції України дає достатні підстави дійти висновку про те, що вона закріпила відносно цілісну систему організаційно-правових гарантій її конституційного ладу [3, с. 146]. До цієї системи входять: Український народ, Українська держава загалом і в особі її спеціалізованих інститутів (організацій, служб тощо). Верховна Рада України, Президент України, Кабінет Міністрів України та інші органи виконавчої влади. Конституційний Суд України, суди загальної юрисдикції, прокуратура та інші контрольно-наглядові органи, політичні партії та громадські організації, засоби масової організації, територіальні громади та органи і посадові особи місцевого самоврядування, підприємства, установи, організації, міжнародні органи, організації тощо.

Тобто гарантами конституційного ладу України є практично всі основні суб'єкти конституційно-правових відносин.

### **Список використаних джерел:**

1. Погорілко В.Ф. Загальні засади конституційного ладу України та його гарантії // Конституційне право України / За ред. В.Ф. Погорілка. – 2-е вид. – К., 2000. – С. 122.
2. Чушенко В.І., Заєць І.Я. Конституційне право України / В.І. Чушенко, І.Я. Заєць. – К., 2007. – С. 91.
3. Теорія держави і права / За заг. ред. О.В. Зайчука, Н.М. Оніщенко. – К., 2006. – С. 146.
4. Конституція України Конституція України // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – С. 141.

**Линник Р.В.**

*аспірант,*

*Науковий керівник: Снісаренко Л.Ю.*

*кандидат юридичних наук, доцент,*

*Київський національний університет імені Тараса Шевченка*

## **ЮРИДИЧНІ АСПЕКТИ САМОПРЕДСТАВНИЦТВА ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ У СУДАХ**

Конституцією України встановлено адвокатську монополію на представництво осіб перед судом. Поряд із тим процесуальне законодавство, зокрема Цивільний процесуальний кодекс України у ст. 58 визначає, що особа може брати участь у судовому процесі особисто, таку ситуацію законодавець назвав «самопредставництво», вперше запровадивши такий термін у вітчизняному Законі. Крім того, положеннями ч. 2 ст. 60 ЦПК України взагалі передбачено представництво фізичних та юридичних осіб у певних категоріях справ особою, яка досягла вісімнадцяти років та має цивільну процесуальну дієздатність. Це, як відомо, стосується спорів, що виникають з трудових відносин, а також справ у малозначних спорах (малозначні справи).

З одного боку, закріплена на законодавчому рівні тенденція до професійного судочинства, що забезпечується поступовим заміщенням всіх учасників судових проваджень професійними представниками, розуміє під собою таку ситуацію у майбутньому, коли в судових засіданнях будуть збиратися лише суд та адвокати, які діють від імені та в інтересах сторін. Переваги від того очевидні – підвищення якості та швидкості здійснення правосуддя судами, підвищення комфорту перебування у суді як для працівників суду так і для його відвідувачів через упорядкованість взаємодії представників та суду, та психологічний комфорт. Професійні представники як і суд, є безпристрасними, об'єктивними, та не мають емоційного зв'язку зі спором, не занурюються у міжособистісний конфлікт сторін, що виключає його емоційну складову. У переважній більшості випадків, згаданий емоційний конфлікт сторін суттєво ускладнює розгляд справ через те, що особи займають принципіві,

необ'єктивні позиції, від яких, врешті програють обидві сторони спору, а суд – завантажується додатковою роботою, провадження у справах затягується [1].

З іншого боку, за таких умов закріплення за адвокатами і прокурорами виключного права на представництво інтересів в суді поставило б під загрозу подальшу ефективну участь в судових засіданнях органів державної влади та органів місцевого самоврядування, а також могло спричинити стрімке звільнення великої кількості спеціалістів у галузі права та підвищення загального рівня безробіття серед цих осіб.

Убачається дискусійним питання щодо запровадження нового інституту «самопредставництва у судах». Відповідно до змісту ч. 1 ст. 59 ЦПК України, сторона, третя особа, а також особа, якій законом надано право звертатися до суду в інтересах іншої особи, може брати участь у судовому процесі особисто (самопредставництво) та (або) через представника. Вказані положення деталізуються у ч. 3 вказаної статі, у якій передбачено, що юридична особа бере участь у справі через свого керівника або члена виконавчого органу, уповноваженого діяти від її імені відповідно до закону, статуту, положення (самопредставництво юридичної особи), або через представника [2]. Поряд із тим процесуальне законодавство, зокрема Цивільний процесуальний кодекс України у ст. 58 визначає, що особа може брати участь у судовому процесі особисто, таку ситуацію законодавець назвав «самопредставництво», вперше запровадивши такий термін у вітчизняному Законі. Крім того, положеннями ч. 2 ст. 60 ЦПК України взагалі передбачено представництво фізичних та юридичних осіб у певних категоріях справ особою, яка досягла вісімнадцяти років та має цивільну процесуальну дієздатність. Це, як відомо, стосується спорів, що виникають з трудових відносин, а також справ у малозначних справах (малозначні справи).

Н.М. Бакаянова запропонувала для вирішення практичних проблем, пов'язаних із запровадженням виключного права адвокатів на представництво у судах, у тому числі органів державної влади та місцевого самоврядування, внесення змін до процесуальних кодексів, зокрема, у частині розширення тлумачення поняття

«самопредставництво юридичної особи», наділивши юристів підприємств, органів державної влади та органів місцевого самоврядування правом представляти відповідні органи та підприємства, штатними працівниками або службовцями яких вони є [3]. Вважаю, що такі зміни до процесуального законодавства щодо інституту самопредставництва юридичної особи забезпечать реалізацію права юридичних осіб на захист їхніх прав у суді.

### **Список використаних джерел:**

1. Новели цивільного процесуального законодавства: представництво: матер. Міжнар. наук.-практ. конфер.; до 150-ї річниці з дня відкриття першої судової палати у м. Одеса (м. Одеса, 16 травня 2019 року) / за заг. ред. д.ю.н., проф. Н.Ю. Голубевої. – Одеса: Фенікс, 2019. – 200 с.
2. Цивільний процесуальний кодекс України від 18 березня 2004 року № 41618-IV.
3. Бакаянова Н.М. Основи адвокатури України [Книга]: функціональні та організаційні аспекти: монографія / Н.М. Бакаянова ; М-во освіти і науки України, Нац. ун-т «Одес. юрид. акад.». – Одеса: Юридична література, 2017. – 356 с.

## **МІЖНАРОДНЕ ПУБЛІЧНЕ ТА ПРИВАТНЕ ПРАВО**

**Костюченко С.А.**

*здобувач вищої освіти Інституту права,  
Київський національний університет  
імені Тараса Шевченка*

### **ЄВРОПЕЙСЬКІ СОЦІАЛЬНІ СТАНДАРТИ. ПРОБЛЕМИ ЇХ РЕАЛІЗАЦІЇ ТА ВСТАНОВЛЕННЯ В ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ**

Після набуття чинності Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, наша країна рухається в напрямку забезпечення наближення свого національного законодавства до права ЄС, в тому числі у сфері соціального захисту. Незважаючи на взірцеві європейські соціальні стандарти та вжиті заходи, нинішній стан правового регулювання відносин соціального захисту потребує суттєвого вдосконалення. Метою даного наукового дослідження є загострення уваги одночасно на високого рівня європейських соціальних стандартах, з одного боку, та наявності проблем щодо їх реалізації і встановлення в національному законодавстві, з іншого.

Стан українського законодавства та його відповідність європейським стандартам характеризує ефективність євроінтеграційного курсу країни. На жаль, протягом 30-ти років незалежності України законодавець так і не зміг врегулювати соціальну сферу таким чином, щоб вона відповідала європейським зразкам. Тому, інтерес до аналізу останніх та національного соціального законодавства зберігається.

Хоча метою статті і не є дослідження теоретичних аспектів та визначень стосовно міжнародних соціальних стандартів, все ж таки одне з визначень хотілося б згадати. На думку Мальоги Л.Ю., міжнародні соціальні стандарти є сукупністю універсальних вимог, взаємно узгоджених та укладених на нормативному рівні між державами, для досягнення людьми соціального добробуту і

матеріальної стабільності [1, с. 72]. Перевагами такого тлумачення є врахування автором особливостей міжнародного права, зокрема його договірної характеру та відсутності відносин підпорядкування, оскільки держави повинні дотримуватись лише тих норм, які самостійно визнали обов'язковими.

Зниження рівня бідності, зростання індексу людського розвитку, висока якість соціальних послуг та підвищення добробуту населення в цілому, свідчить про високоефективність європейського інституту соціальної політики [2, с. 34]. Стандарти, визначені Європейською соціальною хартією, Європейським кодексом соціального забезпечення, Хартією Європейського співтовариства про основні соціальні права працівників, можна віднести до основних в соціальній сфері. Так, Європейська соціальна хартія [3], більшу частину норм якої Україна ратифікувала, містить низку базових соціальних прав, як то право на працю, право на охорону здоров'я, право на соціальне забезпечення, право на соціальну та медичну допомогу, право сім'ї на соціальний, правовий та економічний захист та ін. [4, с. 17]. Варто зауважити, що норми національного соціального законодавства приведені у відповідність до стандартів, визначених у Європейській соціальній хартії, лише частково, окремі зобов'язання не виконані Україною дотепер. Україна не взяла на себе зобов'язання щодо таких прав, як установлення щорічної оплачуваної відпустки тривалістю не менше чотирьох тижнів; визнання права працівників на таку винагороду, яка забезпечує їм та їхнім сім'ям достатній життєвий рівень; започаткування системи соціального забезпечення та підтримка її функціонування на задовільному рівні. Не ратифіковано норми, присвячені здійсненню права на соціальну та медичну допомогу й правам трудящих-мігрантів та членів їхніх сімей на захист і допомогу. Залишаються незахищеними права працівників у разі банкрутства їхнього працедавця, а також нератифіковане право щодо встановлення доступних для малозабезпечених осіб цін на житло [4, с. 18]. Виглядає так, що причиною цього є непроста економічна ситуація в державі, яка поки що гальмує можливість створення належної системи соціального захисту.



В рамках імплементації норм Європейського кодексу соціального забезпечення [5] до національного законодавства України, він був підписаний і тому наступний крок – ратифікація Україною цього документу. Кодекс встановлює мінімальні соціальні стандарти, які держави повинні забезпечувати у зв'язку з такими ризиками, як хвороба, безробіття, старість, трудове каліцтво, професійне захворювання, інвалідність, втрата годувальника, материнство, утримання дітей. Хартія та Кодекс не конфліктують між собою, вони взаємодоповнюють один одного, хоч і регулюють низку однакових питань.

Що стосується Хартії Європейського співтовариства про основні соціальні права працівників [6], яка не є складником національного соціального законодавства, оскільки її дія поширюється лише на учасників ЄС, то необхідно зазначити, що, незважаючи на це, норми українського законодавства, по суті, адаптовані до передбачених нею стандартів [4, с. 22].

В цілому ж, Україна не так швидко, як хотілося б, наближає систему соціального захисту населення до традиційних для європейських держав стандартів. Держава намагається надати допомогу надто широкому колу своїх громадян, маючи при цьому обмежені фінансові можливості. Водночас, соціальні виплати є дуже низькими і не запобігають бідності. Проблемою є ратифікація Україною не всіх основних європейських стандартів у сфері соціального захисту, а також невідповідність мінімальних норм соціального забезпечення міжнародним нормам. Так, вибірковість ратифікації Європейської соціальної хартії призвела до того, що низка статей, які регулюють сферу соціального забезпечення, не була ратифікована. А це означає, що на сьогодні відсутні умови для їх реалізації.

Про існування недоліків національного законодавства в контексті його невідповідності положенням Європейської соціальної хартії наголошував у своїх висновках Європейський комітет із соціальних прав. Проте, ці зауваження не усунули й досі і це призупиняє процес реалізації європейських соціальних стандартів та їх встановлення в національному законодавстві.

Принциповим недоліком чинного законодавства є те, що значний масив норм правового регулювання соціальних відносин і досі встановлюється підзаконними нормативними актами, а не законами України. Пояснити певним чином це можна загальною невпорядкованістю системи нормативно-правових актів в Україні. При цьому можна навести численні випадки суперечностей норм законодавчих та підзаконних актів, що суттєво порушує систему правового регулювання у сфері соціального захисту та конкретні права громадян. Усуненням такого недоліку може бути кодифікація соціального законодавства, наприклад створення соціального кодексу [7, с. 176].

Окрім того, значна кількість нормативно-правових актів України прийнята без урахування закономірностей розвитку суспільства і об'єктивних економічних законів, теоретичного обґрунтування, а в деяких випадках – як протилежність теоретичним висновкам або здоровому глузду. З наукової точки зору такий стан справ пояснити неможливо.

Наступний аспект пов'язаний з тим, що на сьогодні не є частиною національного законодавства низка міжнародних нормативно-правових актів, які мали би бути такими [8, с. 150]. Проблема залишатиметься до тих пір, поки однакові питання соціального забезпечення населення в Україні та в європейських державах врегульовуватимуться по-різному. Це означає, що наразі є важливим, щоб усі загальноприйняті нормативно-правові акти, які регламентують соціальне забезпечення населення у європейських країнах, були прийняті і в Україні.

На імплементацію європейських соціальних стандартів впливають також внутрішні суперечності у суспільстві щодо правових цінностей країн ЄС, корупція, відсутність у соціальній структурі середнього класу, рівень оплати праці, низька продуктивність взаємодії органів державної влади, що свідчить про необхідність їх реформування.

Таким чином, з одного боку є очевидним, що система соціального захисту в європейських країнах, їх соціальні стандарти є одними з найбільш стійких та надійних у світі. І тому, це є готове джерело для адаптованого, враховуючи національні особливості, використання в Україні з метою створення власної сильної системи соціального

захисту для всіх категорій громадян. А з іншого – такою ж очевидною є наявність проблем з реалізацією цих стандартів та їх встановленням в законодавстві України, незважаючи на певні здобутки і досягнення в питанні розвитку національного соціального законодавства, які були реалізовані протягом періоду незалежності нашої держави.

Нормативно-правова база, яка регламентує провадження соціальної політики в Україні, базуючись на європейських соціальних стандартах, знаходиться на стадії формування й потребує удосконалення. Необхідно продовжувати надавати міжнародним нормативно-правовим актам обов'язкового характеру на території нашої держави. Але при цьому варто враховувати, що не кожен із них ратифікований у повному обсязі, а також щодо низки міжнародних документів законодавець досі не надав згоду щодо їх віднесення до законодавства України. Саме тому основні тенденції адаптації соціального законодавства України до законодавства ЄС мають передбачати у майбутньому ратифікацію всіх найважливіших європейських документів у сфері соціального забезпечення населення. Важливим є не просто ратифікувати європейські норми, а й сформувати ефективний механізм реалізації цих стандартів та сумлінного їх виконання, виходячи з економічних можливостей України на відповідному етапі її розвитку. При цьому необхідно пам'ятати про нікчемність поширеної тези стосовно автоматичного вирішення соціальних проблем за економічного зростання [9, с. 67].

Україна, з її ресурсним та людським потенціалом, має значні перспективи для створення на її території всіх належних правових умов для повної європейської інтеграції та оптимізації моделі соціальної політики країни.

### **Список використаних джерел:**

1. Малюга Л.Ю. Європейські соціальні стандарти: сучасний стан та шляхи імплементації у соціальне законодавство України. *The Journal of Eastern European Law / Журнал східноєвропейського права*. 2018. № 48. С. 70–76.
2. Клименко А.Л. Стандарти і гарантії соціального забезпечення: міжнародно-правовий і вітчизняний контекст : монографія. Харків : Юрайт, 2019. 176 с.

3. Європейська соціальна хартія (переглянута) : Хартія від 03.06.1996 р.  
URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994\\_062#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_062#Text)

4. Малюга Л.Ю. Європейські соціальні стандарти в контексті права на соціальний захист в Україні. *Альманах міжнародного права*. 2019. Випуск 22. С. 15–25.

5. Європейський кодекс соціального забезпечення: кодекс від 16.04.1964 р.  
№ ETS N 48. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994\\_329#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_329#Text)

6. Хартія Співтовариства про основні соціальні права працівників: Міжнародний документ від 09.12.1989. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994\\_044](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_044)

7. Чалюк Ю.О. Імплементация в Україні європейських соціальних стандартів. *Економічні студії*. 2019. № 3(25). С. 173–177.

8. Малюга Л.Ю. Форми адаптації соціального законодавства України до законодавства ЄС. *Соціальне право*. 2018. № 1. С. 147–154. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/sopr\\_2018\\_1\\_19](http://nbuv.gov.ua/UJRN/sopr_2018_1_19)

9. Лопушняк Г.С. Державна соціальна політика як передумова економічного розвитку України : монографія. Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2011. 372 с.

## **ПРАВО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ**

**Климович Ю.О.**

*студентка,*

*Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого*

### **ПРИЧИНИ «ДЕФІЦИТУ ДЕМОКРАТІЇ» У ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ**

Вже виходячи зі змісту положень Преамбули Договору про Європейський Союз від 7 лютого 1992 року, зокрема про прихильність держав-засновниць до принципів свободи, демократії, поваги прав людини та основних свобод і принципу правової держави, про бажання посилити демократичний характер і ефективність функціонування інститутів, та про визнання демократії універсальною європейською цінністю, можна впевнено стверджувати, що великою мірою саме демократичність є тією ознакою, що втілює дух концепції функціонування Європейського Союзу. Визначаючи можливі причини виникнення проблеми «дефіциту демократії» у Європейському Союзі ключовим питанням, на нашу думку, є розуміння правової природи самого Європейського Союзу як унікального політичного утворення, що поєднує риси національного та міжнародного права.

Цікавою в цьому контексті видається позиція окремої групи науковців, зокрема Ф. Шміттєра, який, досліджуючи функціонування Європейського Союзу, використовує національну модель демократії, виділяючи такі її елементи як громадянство, представництво та прийняття рішень представницькими інститутами, влада яким делегується народом [4, с. 83]. Порівняння прояву зазначених елементів в межах Європейського Союзу та на національному рівні, дозволяє окреслити походження тих явищ, що мають наслідком прояв дефіциту демократії.

Громадянство – це правовий зв'язок фізичної особи та держави, що знаходить свій вияв у їх взаємних правах та обов'язках. Однак не

можна говорити про інститут громадянства як про такий, що лише формально посвідчує зв'язок індивіда та держави, адже він має соціально-культурний базис. Так, Договором про заснування Європейської Спільноти визначено запровадження громадянства ЄС, однак тут же зазначено, що воно є додатковим до національного [2, ч. 1 ст. 17]. Із зазначеного можна зробити висновок про первинність зв'язку індивіда зі своєю державою, позиціонування його як громадянина своєї країни та пріоритету національного інтересу. Тобто говорити про вже сформовану свідомість європейця як представника європейської спільноти першочергово, а не представника окремої держави, видається передчасним.

Джерелом влади у демократичних державах є народ, який здійснює свою владу безпосередньо або через органи публічної влади. На національному рівні органом влади, який характеризується високим ступенем репрезентативності, до повноважень якого належить прийняття нормативно-правових актів з найважливіших питань, є представницький орган, що зазвичай називається парламентом. Національні парламенти мають чітко визначену компетенцію, є відповідальними за рішення, що приймаються, прийняті рішення фактично легітимовані народом, вони приймаються відповідно до нагальних національних потреб у максимальній наближеності до адресатів. Європейський парламент, як орган, що формується безпосередньо громадянами ЄС, не має тих повноважень з прийняття важливих політичних рішень, які мають національні парламенти. Він є лише однією з трьох інституцій ЄС, залучених до нормотворчого процесу, при цьому його роль у ньому не є превалюючою. М.А. Шульга, цитуючи Сандро Гоцці, наголошує на тому, що «дефіцит демократії» виникає саме в результаті того, що представниками держав-членів загальноєвропейських інститутах є уряди, тобто виконавча влада, а не парламенти – законодавча влада [6, с. 163]. О.Н. Новикова, аналізуючи цю ж проблему, зазначає, що рішення, які приймаються в межах ЄС, приймаються в обстановці секретності, не завжди є зрозумілими та підзвітними громадянам. Вони, хоч і отримують певні вигоди, за наслідками позитивних змін через включення у процес інтеграції, але не до кінця розуміють та не контролюють його [4, с. 84]. Я. Зелінський також наголошує на

проблемі проінформованості громадян країн-членів ЄС про ті процеси, які відбуваються в межах ЄС. Зокрема, це проблема відсутності так званих інтерфейсів, структур, що пов'язують виборців з органами та інститутами: євросоюзні ЗМІ, європейські партії, профспілки тощо, тобто такі структури, які відобразатимуть інтереси виборців [1, с. 84]. Ще одним дискусійним питанням, на нашу думку, є питання щодо реалізації «домислюваних повноважень». На відміну від національних представницьких органів, що діють чітко в межах визначених повноважень, тобто реалізують той обсяг владних повноважень, якими їх наділив народ як безпосереднє джерело влади, у ЄС передбачається можливість прийняття рішень з питань, необхідних для реалізації цілей ЄС, які безпосередньо не входять до компетенції інституцій ЄС, що на нашу думку, може певним чином впливає на легітимацію таких рішень.

Лісабонським договором 2007 року було запроваджено низку положень, спрямованих на подолання зазначених проблем, в тому числі щодо розширення законодавчих повноважень Європейського Парламенту, інститут «громадянської ініціативи», наділення національних парламентів контрольними повноваженнями тощо [5, с. 89]. Однак навіть такі сприятливі зміни не призвели до усунення проблеми «дефіциту демократії».

Отже, тим базисом, з якого бере початок проблема «дефіциту демократії» в ЄС та її різноманітні прояви в діяльності його інституцій, є, на нашу думку, відсутність усталеного підходу до розуміння правової природи ЄС. Від цього багато в чому залежатиме, які вимоги необхідно пред'являти до діючих інституцій та на основі яких критеріїв визначатиметься їх демократичність. Уявлення щодо того, якою має бути демократична країна, та які критерії можна застосовувати для того, щоб констатувати демократичність її інституцій на національному рівні, уже склалися. Однак, для наднаціонального рівня такі параметри не є чітко сформованими, а ті, що використовуються для національного рівня, не можуть повною мірою застосовуватися. При усвідомленні специфіки правової природи ЄС як унікального політичного утворення, можуть бути обґрунтовані такі вимоги до демократичності, які ставляться до

структур наднаціонального рівня, та здійснені подальші кроки до демократизації інституцій ЄС.

### Список використаних джерел:

1. Зелінський Я. Дефіцит демократії в Європейському союсті і делеберативна демократія. *Вестник Тамбовського університета. Серія Політичні науки і право*. 2015. № 2. С. 82–90.
2. Міжнародний документ: Договір про заснування Європейської Спільноти (консолідована версія) від 25.03.1957. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994\\_017#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_017#Text)
3. Міжнародний документ : Договір про Європейський союз від 07.02.1992. URL: [http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994\\_029](http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_029)
4. Новикова О.Н. «Дефіцит демократії» в ЄС: основні напрямки критичного аналізу проблеми (обзор). *Актуальні проблеми Європи*. 2005. № 4. С. 79–104.
5. Трагнюк О. Я. Деякі правові засоби подолання дефіциту демократії в Європейському Союзі (на прикладі інституту громадянської ініціативи в ЄС) / Державне будівництво та місцеве самоврядування : зб. наук. пр. / НДІ держ. будівництва та місц. самоврядування Нац. акад. прав. наук України. Харків : Право, 2011. Вип. 22. С. 86–95.
6. Шульга М.А. «Дефіцит демократії» в Європейському союзі: Смысли и интерпретации. *Політична наука*. 2014. № 2. С. 162–182.

**Литвиненко Д.О.**

*студентка,*

*Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого*

## **ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ВИЗНАЧЕННЯ ПРАВОВОЇ ПРИРОДИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ**

На сьогодні все ще не існує єдиного підходу для визначення правової природи ЄС, а тому це питання є відкритим та актуальним. Союз є принципово новим унікальним об'єднанням, що містить основи як національного права, так і міжнародного.

З кожним наступним договором (Амстердамським, Маастрихтським, Лісабонським) компетенція та сфери діяльності ЄС



набувають розвитку та розширюють можливості для досягнення цілей Союзу. Так, у 2007 р. Лісабонським договором було надано правосуб'єктність ЄС, що стало визначальним кроком для Союзу, але зовсім не вирішило питання правової природи.

Тож сперечаючись щодо природи ЄС, було виокремлено основні її концепції. Так ЄС розглядають як: міжнародну організацію; конфедерацію; федерацією; та як унікальний суб'єкт права, якого до нині ніколи не існувало.

Розглянемо кожну концепцію окремо, її переваги та недоліки. Концепція визначення ЄС у якості міжнародної організації розглядається через те, що Союз має з нею певні спільні риси, такі як: організаційно-правова єдність; оснований на міжнародно-публічному договорі; система органів управління; та делегований характер повноважень. Однак, головною особливістю ЄС, яка не дозволяю його віднести до міжнародних організацій є здатність створювати наднаціональні норми. Міжнародні організації не мають такої можливості, а отже ЄС не підпадає під таку категорію. Визначена концепція набула поширення серед британських вчених [1, с. 591–592].

Наступним підходом для визначення правової природи розглядається конфедерація. Дійсно, схожість ЄС полягає в тому, що ЄС складається з суверенних держав-членів, а значить є інтеграційним об'єднанням; таке об'єднання створення задля досягнення спільної мети; держави-члени зберігають за собою повний суверенітет [2, с. 85]. Але, попри схожість ЄС з конфедерацією існують певні відмінності, що не дозволяють їх ототожнити. Так, норми ЄС мають наднаціональний характер; створено власні валютну та фінансову системи; запроваджено громадянство ЄС; володіє постійною інституційною структурою. Все це не дозволяю казати, що Союз належить до конфедерацій.

Концепція віднесення ЄС до федерації бере свій початок ще з 50-х років минулого століття. За умов сьогодення вона відображає «думку» таких держав-членів, як Німеччина, Бельгія, Нідерланди та Люксембург, які виступали за перетворення Євросоюзу в формат держави [3, с. 128]. До ознак ЄС, що притаманні федеративній державі належать: отримання Союзом власної правосуб'єктності;

установчі договори ЄС слугують певною мірою Основним Законом; наявність дворівневої системи влади; власна валютна система та інститут громадянства. Однак, слід пам'ятати, що федерація це не союз держав, а єдина союзна держава. Тому наявність збереження повного суверенітету держав-членів; можливість вільного виходу з ЄС; делегований характер повноважень; а також здійснення зовнішньої та без пекової політики виключно державами свідчать про неможливість прирівнювати ЄС до федерації.

І останньою концепцією визначено ЄС унікальним суб'єктом права, неподібний на інші. З таким поглядом пов'язано визнання наднаціонального характеру норм права Євросоюзу щодо норм внутрішнього права держав-членів; добровільність наділення ЄС повноваженнями шляхом їх делегування для досягнення цілей об'єднання, що мають динамічний характер; наявність законодавчих органів, не підконтрольних державам-членам; існування виключної компетенції ЄС (тобто певні сфери повністю виключені з відання державами); створення інституту громадянства та валютної система; наявність правосуб'єктності [4, с. 86].

Подібні підходи до встановлення правової природи визначає В.С. Швед, а саме такі концепції: державницьку (складається з двох течій: федерація та конфедерація); міжнародно-правову; концепцію синтезу. Остання полягає в тому, що ЄС не можливо розглядати окремо як федерацію, конфедерацію чи міжнародну організацію, то Союз об'єднує в собі ознаки всіх цих утворень одночасно та має певні риси, що не належать до жодної категорії [5, с. 361].

Підсумовуючи, можна однозначно сказати, що єдиного розуміння правової природи ЄС ще не винайдено, бо вона має досить неоднорідний характер, виражений поєднанням міжнародного та національного права для досягнення цілей Європейського Союзу. І на мою думку, визначення ЄС суб'єктом права *sui generis* є більш вірним та знаходить більшого прихильництва науковців, але все одно ще потребує доопрацювання.

### **Список використаних джерел:**

1. Хоббі Ю. С. Правова природа Європейського Союзу: проблема визначення // Держава і право. – Вип. 47. – 2010. – С. 590–595.

2. Палєєва Ю.С., Григорченко Д. Безпрецедентний феномен Європейського Союзу щодо юридичної форми // Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Юридичні науки». – № 1(6). – 2015. – С. 83–90.

3. Попко В.В. Юридична природа Європейського Союзу // Актуальні проблеми міжнародних відносин. 2013. Випуск 115 (частина II). – С. 126–133.

4. Грицаєнко Л. Європейський Союз як організація «*sui generis*» // Публічне право. – № 1, 2011. – С. 82–87.

5. Швед В.С. Правова природа Європейського Союзу / В.С. Швед // Міжнародні читання присвячені пам'яті професора Імператорського Новоросійського університету П.С. Казанського: матеріали Міжнародної конференції (м. Одеса, 22-23 жовтня 2010 року). – Одеса: Фенікс, 2010. – С. 360–361.

**Мишевська Н.М.**

*магістр 1 року навчання,*

*Науковий керівник: Асірян С.Р.*

*кандидат юридичних наук, асистент,*

*Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого*

## **ДО ПИТАННЯ «М'ЯКОГО ПРАВА» У ПРАВІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ**

Органи Європейського Союзу можуть приймати акти, які не мають загальнообов'язкового характеру, які відносяться до такої категорії як «м'яке право». До таких актів належать висновки, рекомендації, резолюції, програми розвитку і т.п. Але в доктрині немає єдиного погляду щодо «м'якого права», що робить його дещо складним для розуміння.

Дослідженням цього поняття займались багато як зарубіжних, так і вітчизняних науковців, а саме: В. Василенко, М. Веліжаніна, М. Буруменський, П. Вейля, І. Лукашук, В. Муравйова, В. Опришко та ін.

І.І. Лукашук зазначає, що термін «м'яке право» використовується для позначення двох явищ: по-перше, для особливого виду правових норм, які на відміну від так званих норм «твердого права», не породжують чітких прав і обов'язків, а дають лише загальну настанову, котрій, проте, суб'єкти мають слідувати; по-друге, для

неправових норм, що містяться в неправових актах, резолюціях міжнародних органів і організацій, у спільних заявах, комюніке [1, с. 143–146].

Заслуговує на увагу позиція Л. Сендер, яка зазначає, що «м'яке право» складається з норм поведінки, які зазначаються в документах, які не мають загальнообов'язкової сили як такої, проте можуть мати непрямі юридичні наслідки, що здійснюють практичний вплив на суб'єктів, яким вони адресовані [2, с. 111].

Норми «м'якого права» виконують такі основні функції:

- 1) можуть роз'яснювати і доповнювати норми «твердого права»;
- 2) можуть вміщувати в собі етапи законодавчого процесу або фіксувати досягнення консенсусу щодо прийняття акту чи договору;
- 3) можуть містити в собі досягнення згоди сторін щодо певного питання без прийняття зобов'язань [3].

До норм «м'якого права» можна віднести як акти інституцій, так і акти спеціалізованих органів Європейського Союзу, зокрема:

– Резолюції Європейського Парламенту. Наприклад, Резолюція Європейського Парламенту щодо відзначення Голодомору – штучного голоду в Україні 1932–1933 років від 23 жовтня 2008 року [4].

– Рекомендації Європейської Комісії. Наприклад, Рекомендація Комісії 96/280/ЄС «Про визначення малих та середніх підприємств» від 3 квітня 1996 року [5].

– Кодекси поведінки Європейської Комісії. Наприклад, Загальний кодекс правил для адвокатів країн Європейського Співтовариства від 01 жовтня 1988 року [6].

– Повідомлення Європейської Комісії. Наприклад, Повідомлення комісії «Блакитна настанова» з імплементації правил ЄС щодо продуктів 2016 року від 26 липня 2016 року [7].

– Зелені книги Комісії, що мають на меті ініціювати громадське обговорення та загальноєвропейські консультації з певної тематики.

– Білі книги Комісії, що містять перелік заходів, зокрема, законодавчих, які потрібно вжити задля досягнення цілей окремих політик Союзу протягом певного багаторічного циклу [8, с. 192].

– Програми політики ЄС на майбутнє, плани дій органів ЄС, а також інші акти, які можуть прийматися у формі рекомендацій, висновків, декларацій та ін.

Особливої уваги заслуговують висновки та рекомендації, адже вони є досить поширеними і щодо них є пряма вказівка у ст. 288(5) Договору про функціонування Європейського Союзу [9].

Рекомендації дозволяють інститутам ЄС визначати бажану поведінку суб'єкта без покладання на нього юридичних обов'язків, адже розуміється, що приписи, які містять ці акти, повинні виконуватися з огляду на авторитет Союзу та їх практичну значущість [8, с. 192].

Висновки – це необов'язкові акти, у яких інститути Союзу висловлюють свою офіційну позицію щодо конкретного питання та можуть вказувати на дії, які доцільно вжити для вирішення відповідної ситуації. Висновки мають особливе значення, адже часто покладаються в основу ухвалення обов'язкових нормативних актів ЄС – рішень, директив, регламентів [8, с. 193]. Наприклад, висновки Європейського економічного та соціального комітету щодо законопроектів не мають обов'язкової сили, а є лише рекомендаційними, однак прийняття акта без такого висновку є свідченням порушення процесуальної процедури, що у свою чергу, може спричинити його анулювання Судом ЄС (ст. 263 ДФЄС) [9].

Проаналізувавши всю сукупність актів «м'якого права», то можна визначити притаманні їм ознаки:

- завжди мають писаний характер;
- є результатами нормотворчої діяльності інституцій та органів Європейського Союзу;
- направлені на багаторазове використання;
- можуть заповнювати прогалини у законодавстві ЄС;
- не є формально визначеними і не містять в собі конкретних правил поведінки;
- можуть породжувати юридичні наслідки;
- наділені власною специфічною лексикою. Містять у собі висловлювання, які не є притаманні для нормативних актів, наприклад, «маю надію», «сподіваємося», «закликаємо» та т.п.;
- можуть бути базою для імплементації певних норм в національне законодавство;
- можуть фіксувати попередні домовленості між сторонами без зазначення їх обов'язкової сили [3].

Отже, можна зробити висновок, що норми «м'якого права» є поширеними рекомендаційними актами інституцій та органів Європейського Союзу, які мають вагомий вплив на систему права Союзу. Вони є правилами поведінки, які не мають загальнообов'язкового юридичного характеру, проте, через практичну значущість, впливають або можуть впливати на поведінку суб'єктів, і опосередковано спричиняти правові наслідки.

### Список використаних джерел:

1. Лукашук И.И. Международное право. Общая часть / И.И. Лукашук. – М., 2005. 415 с.
2. Senden L. Soft Law in European Community Law / L. Senden // Hart publishing. USA, 2004. 533 p.
3. Грималюк П.О. Загальний аналіз актів «м'якого права» («soft law») у праві Європейського Союзу. *Прикарпатський юридичний вісник. Збірник наукових праць*. 2014. № 3. С. 340–349.
4. Резолюція Європейського Парламенту щодо відзначення Голодомору – штучного голоду в Україні 1932-1933 років від 23 жовтня 2008 року. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994\\_882#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_882#Text)
5. Рекомендація Комісії 96/280/ЄС «Про визначення малих та середніх підприємств» від 3 квітня 1996 року. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994\\_a07#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_a07#Text)
6. Загальний кодекс правил для адвокатів країн Європейського Співтовариства від 01 жовтня 1988 року. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994\\_343#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_343#Text)
7. Повідомлення комісії «Блакитна настанова» з імплементації правил ЄС щодо продуктів 2016 року від 26 липня 2016 року. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984\\_015-16#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_015-16#Text)
8. Право Європейського Союзу: основи теорії : підручник / [Т.М. Анакіна, Т.В. Комарова, О.Я. Трагнюк, І.В. Яковюк та ін.] ; за заг. ред. І.В. Яковюка. Харків : Право, 2019. 360 с.
9. Консолідовані версії Договору про Європейський Союз та Договору про функціонування Європейського Союзу з протоколами та деклараціями станом на 30 березня 2010 року. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994\\_b06#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_b06#Text)

## **ЕКОЛОГІЧНЕ, ЗЕМЕЛЬНЕ, АГРАРНЕ ПРАВО**

**Чеботарьов О.П.**

*адвокат,*

*член Комітету з питань верховенства права  
Національної асоціації адвокатів України*

### **ПІДСТАВИ ДЛЯ ВІДМОВИ В НАДАННІ ДОЗВОЛУ НА РОЗРОБКУ ПРОЕКТУ ЗЕМЛЕУСТРОЮ ЩОДО ВІДВЕДЕННЯ ЗЕМЕЛЬНОЇ ДІЛЯНКИ: ТЕОРЕТИЧНИЙ ТА ПРАКТИЧНИЙ АСПЕКТ**

Земля є основним національним багатством, що перебуває під особливою охороною держави [1].

Право власності на землю гарантується. Це право набувається і реалізується громадянами, юридичними особами та державою виключно відповідно до закону [1].

Порядок безоплатної приватизації земельних ділянок громадянами врегульований ст. 118 Земельного кодексу України.

Відповідно до ч. 6 ст. 118 Земельного кодексу України, громадяни, зацікавлені в одержанні безоплатно у власність земельної ділянки із земель державної або комунальної власності для ведення фермерського господарства, ведення особистого селянського господарства, ведення садівництва, будівництва та обслуговування жилого будинку, господарських будівель і споруд (присадибної ділянки), індивідуального дачного будівництва, будівництва індивідуальних гаражів у межах норм безоплатної приватизації, подають клопотання до відповідного органу виконавчої влади або органу місцевого самоврядування, який передає земельні ділянки державної чи комунальної власності у власність відповідно до повноважень, визначених статтею 122 цього Кодексу. У клопотанні зазначаються цільове призначення земельної ділянки та її орієнтовні розміри. До клопотання додаються графічні матеріали, на яких зазначено бажане місце розташування земельної ділянки, погодження землекористувача (у разі вилучення земельної ділянки, що

перебуває у користуванні інших осіб) та документи, що підтверджують досвід роботи у сільському господарстві або наявність освіти, здобутої в аграрному навчальному закладі (у разі надання земельної ділянки для ведення фермерського господарства). У разі якщо земельна ділянка державної власності розташована за межами населених пунктів і не входить до складу певного району, заява подається до Ради міністрів Автономної Республіки Крим, Верховній Раді Автономної Республіки Крим, Раді міністрів Автономної Республіки Крим, органам виконавчої влади або органам місцевого самоврядування, які передають земельні ділянки державної чи комунальної власності у власність відповідно до повноважень, визначених статтею 122 цього Кодексу, забороняється вимагати додаткові матеріали та документи, не передбачені цією статтею [2].

Відповідно до абз. 1 ч. 7 ст. 118 Земельного кодексу України, відповідний орган виконавчої влади або орган місцевого самоврядування, який передає земельні ділянки державної чи комунальної власності у власність відповідно до повноважень, визначених статтею 122 цього Кодексу, розглядає клопотання у місячний строк і дає дозвіл на розроблення проекту землеустрою щодо відведення земельної ділянки або надає мотивовану відмову у його наданні. Підставою відмови у наданні такого дозволу може бути лише невідповідність місця розташування об'єкта вимогам законів, прийнятих відповідно до них нормативно-правових актів, генеральних планів населених пунктів та іншої містобудівної документації, схем землеустрою і техніко-економічних обґрунтувань використання та охорони земель адміністративно-територіальних одиниць, проектів землеустрою щодо впорядкування територій населених пунктів, затверджених у встановленому законом порядку [2].

Системний аналіз наведених норм свідчить про те, що перелік підстав для відмови в наданні дозволу на розроблення проекту землеустрою щодо відведення земельної ділянки визначено абз. 1 ч. 7 ст. 118 Земельного кодексу України. Застосування законодавцем в даній нормі закону такого слова, як «лише» – означає, що наведений перелік підстав є вичерпним, та розширеному тлумаченню не підлягає.

У той же час, згідно правового висновку Верховного Суду, який викладений в п. 71 постанови від 17 грудня 2018 р., по справі



№ 509/4156/15-а, недодержання вимог щодо змісту клопотання, ненадання належним чином оформлених графічних матеріалів або погодження землекористувача, якщо бажана земельна ділянка не є вільною, може бути самостійною підставою для відмови у наданні дозволу на розроблення проекту землеустрою.

Даний правовий висновок застосовується судами при розгляді справ. Так, наприклад Сумський окружний адміністративний суд застосував вказаний правовий висновок по справі № 480/4052/20, та відмовив позивачу в задоволенні позовних вимог в зв'язку з тим, що останній не додав до свого клопотання графічні матеріали, на яких зазначено бажане місце розташування земельної ділянки.

Я не погоджуюсь з вказаним висновком Верховного Суду, враховуючи наступне.

Відповідно до ст. 6 Конституції України, державна влада в Україні здійснюється на засадах її поділу на законодавчу, виконавчу та судову. Органи законодавчої, виконавчої та судової влади здійснюють свої повноваження у встановлених цією Конституцією межах і відповідно до законів України [1].

Відповідно до ст. 75 Конституції України, єдиним органом законодавчої влади в Україні є парламент – Верховна Рада України [1].

Відповідно до ст. 152-2 Конституції України, рішення та висновки, ухвалені Конституційним Судом України, є обов'язковими, остаточними і не можуть бути оскаржені [1].

Верховна Рада України є єдиним органом законодавчої влади в Україні (стаття 75 Конституції України). Це означає, що право приймати закони, вносити до них зміни у разі, коли воно не здійснюється безпосередньо народом (статті 5, 38, 69, 72 Конституції України), належить виключно Верховній Раді України (пункт 3 частини першої статті 85 Конституції України) і не може передаватись іншим органам чи посадовим особам. Закони та інші нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції України і повинні відповідати їй (частина друга статті 8 Конституції України). З наведеного випливає, що Верховна Рада України може змінити закон виключно законом, а не шляхом прийняття підзаконного правового акта [3].

Метою функціонального поділу державної влади на законодавчу, виконавчу та судову (стаття 6 Конституції України) є розмежування

повноважень між різними органами державної влади та недопущення привласнення повноти державної влади однією з гілок влади [4].

Поділ державної влади є структурною диференціацією трьох рівнозначних основних функцій держави: законодавчої, виконавчої, судової. Він відображає функціональну визначеність кожного з державних органів, передбачає не тільки розмежування їх повноважень, а й їх взаємодію, систему взаємних стримувань та противаг, які мають на меті забезпечення їх співробітництва як єдиної державної влади. Принцип поділу державної влади набуває сенсу лише за тієї умови, коли всі органи державної влади діють у межах єдиного правового поля [5].

Метою функціонального поділу державної влади на законодавчу, виконавчу та судову є, зокрема, розмежування повноважень між різними органами державної влади, що означає самостійне виконання кожним із них своїх функцій та здійснення повноважень відповідно до Конституції та законів України [6].

Телеологічний аналіз норм Конституції України свідчить про те, що поділ влади є основним засобом та неодмінною умовою запобігання концентрації влади, а отже, є інструментом проти зловживань нею задля адекватної реалізації прав і свобод людини і громадянина. Таким чином, поділ влади є гарантією прав і свобод людини і громадянина. Тому будь-яке порушення принципу поділу влади, що призводить до її концентрації, у тому числі суміщення не належних певним органам державної влади функцій, порушує гарантії прав і свобод людини і громадянина [7].

На законодавчому рівні не визначено, як повинен діяти суб'єкт владних повноважень в тому випадку, коли заявник не додав до клопотання повний пакет документів, передбачений ч. 6 ст. 118 Земельного кодексу України. Тобто, існує правова невизначеність з цього питання, яку потрібно вирішувати єдиному законодавчому органу в Україні – Парламенту, шляхом прийняття відповідного закону про внесення змін до Земельного кодексу України.

Верховний Суд зробивши вказаний висновок фактично взяв на себе повноваження законодавчого органу, оскільки розширив коло підстав для відмови в наданні дозволу на розроблення проекту землеустрою щодо відведення земельної ділянки.

На мою думку, результатом висновку Верховного Суду є порушення принципу поділу влади, що призводить до порушень прав громадян.

Таким чином, в теорії існує імперативна норма якою встановлений вичерпний перелік підстав для відмови в наданні дозволу на розроблення проекту землеустрою щодо відведення земельної ділянки, а на практиці не все так однозначно.

### **Список використаних джерел:**

1. Конституція України, 28 червня 1996 року.
2. Земельний кодекс України, 25 жовтня 2001 року № 2768-III.
3. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Президента України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Постанови Верховної Ради України «Про чинність Закону України «Про Рахункову палату», офіційного тлумачення положень частини другої статті 150 Конституції України, а також частини другої статті 70 Закону України «Про Конституційний Суд України» стосовно порядку виконання рішень Конституційного Суду України (справа про порядок виконання рішень Конституційного Суду України) від 14 грудня 2000 року № 15-рп/2000.
4. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статей 19, 42 Закону України «Про Державний бюджет України на 1999 рік» (справа про фінансування судів) від 24 червня 1999 року № 6-рп/1999.
5. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 50 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень частин другої, третьої, четвертої статті 219 Регламенту Верховної Ради України (справа про Регламент Верховної Ради України) від 1 квітня 2008 року № 4-рп/2008.
6. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремого положення пункту 11 Прикінцевих положень Закону України «Про Державний бюджет України на 2016 рік» від 8 липня 2016 року № 5-рп/2016.
7. Висновок Конституційного Суду України (Велика палата) у справі за конституційним зверненням Верховної Ради України про надання висновку щодо відповідності законопроекту про внесення змін до статті 106 Конституції України (щодо закріплення повноважень Президента України утворювати незалежні регуляторні органи, Національне антикорупційне бюро України, призначати на посади та звільняти з посад Директора Національного антикорупційного бюро України і Директора Державного бюро розслідувань) (реєстр. № 1014) вимогам статей 157 і 158 Конституції України від 16 грудня 2019 року № 7-в/2019.

## ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС

**Клець Т.С.**

*аспірант,*

*Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ*

### **СУТНІСТЬ ТРУДОПРАВОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ РОБОТОДАВЦЯ, ЯК ЕЛЕМЕНТУ ЙОГО ТРУДОВОЇ ПРАВОСУБ'ЄКТНОСТІ**

Вступаючи у трудові відносин в якості працівника та реалізуючи своє конституційне право на працю особа набуває відповідний статус та правосуб'єктність, обов'язковим елементом якої є трудовою відповідальність. Таку саму відповідальність має і роботодавець, з тією лише різницею, що він її набув раніше працівника, після того як була створена юридична особа або зареєстровано ФОП, а тому така відповідальність частіше за все є не персоніфікована. Натомість трудовою відповідальність роботодавця видається категорією значно складнішою ніж відповідальність працівника. Це пояснюється необхідністю гарантування з боку держави дотримання роботодавцем трудовою відповідальності. саме через систему державних гарантій, а також підвищеної уваги з боку органів державної влади, що здійснюють спеціалізований нагляд в сфері праці, трудовою відповідальність роботодавців стає тим необхідним елементом системи трудових відносин, який її стабілізує.

Разом з тим, увага науковців до проблеми розробки на доктринальному рівні категорії трудовою відповідальність роботодавців постійно підвищується, в силу необхідності пошуку найбільш дієвих інструментів та механізмів притягнення до неї роботодавців.

Наприклад, О.В. Черкасов вказує на характер трудовою відповідальності, яка має спеціальний прояв ретроспективної, а не позитивної відповідальності, оскільки «відображає соціологічний аспект відповідальності, у трудовому праві і не має практичного

значення, бо відповідальність фактично ототожнюється з належним виконанням обов'язків, встановлених нормами трудового права» [8, с. 6]. Тому говорячи про трудовправову відповідальність ми завжди звертаємося до ретроспективи скоєння трудового правопорушення, а це означає що ми не можемо кожного разу ідентифікувати відповідальність роботодавців в залежності від класичних видів юридичної відповідальності. Необхідно виробити спільний методологічний інструментарій, який би об'єднував різні її види інструментами та механізмами трудовправової відповідальності.

В цьому контексті І.С. Кантафарова стверджує, що в трудових відносинах «застосування заходів «публічно-правової» відповідальності спрямоване насамперед на забезпечення публічного порядку і можливе лише за рішенням суду. Застосування заходів цивільно-правової відповідальності спрямоване найперше на забезпечення інтересів конкретної особи і може здійснюватись у судовому і у позасудовому порядку» [2, с. 17]. Тому доцільно зробити висновок про те, що трудовправова відповідальність поєднує в собі судовий, позасудовий та спеціальний адміністративно-правовий порядок здійснення. Останній характеризується публічно-правовою природою трудових відносин, який пов'язаний із виконанням державою наглядових функцій в сфері дотримання роботодавцями законодавства про працю та реалізації державних гарантій захисту трудових прав громадян.

В цьому контексті цікавою є позиція О.І. Процевського, який зазначає, що «реалізуючи конституційне право на працю, громадянин укладає трудовий договір з роботодавцем, в якій сторони добровільно беруть на себе зобов'язання. Тому розглядати юридичну відповідальність в трудових відносинах як примус, свідчило б що у відносинах «працівник-роботодавець» має бути елемент повинності, який давав би роботодавцю право вимагати від працівника чогось незалежно від його волі» [5, с. 17, 20]. Отже, трудовправова відповідальність не має елементу обов'язкового примусу, тобто впливу проти волі особи, на яку такий вплив здійснюється навіть за невиконання нею умов трудового договору.

Саме тому О.Г. Серєда об'єктивуючи трудовправова відповідальність робить висновок, що «роботодавець виконує певні

юридичні дії, які не завжди є правомірними і можуть порушувати права працівників, реалізуючи набуту правосуб'єктність. Тому він повинен відшкодувати шкоду, заподіяну працівнику такими діями, при цьому він реалізує власну деліктоздатність» [6, с. 18–19]. Але слід зауважити, що деліктоздатність роботодавця означає здатність набуття ним всіх без виключення видів відповідальності за порушення законодавства про працю. Це потребує перегляду відношення до матеріальної відповідальності в рамках трудових відносин як до самостійного виду відповідальності. Практика реалізації трудових відносин, на думку Н.М. Хуторяна, свідчить, що теоретично-методологічні межі визначення самостійності та розрізненості видів юридичної відповідальності в трудових відносинах стирається. На сьогодні існує потреба розглядати матеріальну відповідальність у вигляді штрафних санкцій як екстраполюючий вид юридичної відповідальності, що співвідноситься як додатковий а в деяких випадках – основний вираз різних за змістом видів юридичної відповідальності [7, с. 211–215].

Тому, як видається П.Д. Пилипенко та Ю.П. Пилипенко, «трудоправова відповідальність не належить до заходів державного примусу, адже її правові засади закладено у необхідності підпорядковуватися тим умовам реалізації трудових відносин, які визначені в договорі» [4, с. 116]. Через це видається прийнятою і позиція Ю.С. Годованець про те, що сутність концепції юридичної відповідальності, щодо обов'язку отримання негативних наслідків свого діяння, зводиться до обов'язку, який наділено особливим характером, через юридичну природу трудових відносин та трудових правопорушень [1, с. 115–117]. Враховуючи викладене вище ми можемо дійти висновку, що трудоправова відповідальність слід віднести до договірної, яка не має яскраво вираженого примусу, а переважно диспозитивні інструменти.

Таким чином, ми можемо зробити певні висновки стосовно правової природи та доктринального змісту трудової відповідальності роботодавців:

По-перше, слід погодитися із тим, що трудоправова відповідальність дійсно має в більшій мірі договірну природу, хоча вона і закріплюється на законодавчому рівні, виступає одним із

елементів систем державних гарантій конституційного права особи (працівника) на працю. Натомість її договірний характер вбачається елементом декларації готовності роботодавцем понести окрім відповідальності, яка вже закріплена на законодавчому рівні, певні елементи примусу, які видаються логічними заходами з точки зору підвищеної відповідальності працівника.

По-друге, трудовоправова відповідальність роботодавця об'єктивно має більш відчутну систему санкцій, а також систему заходів державного примусу ніж відповідальність працівника. Це пояснюється ще й тим, що трудовоправова відповідальність працівника встановлюється робото-давцем, а відповідальність останнього не може регулюватися чи визначатися працівником. Можна було б привести приклад колективного договору, але не завжди працівникам чи їх спілкам вдається встановити більш менш спів ставні види та форми трудовоправової відповідальності.

По-третє, трудовоправова відповідальність є практичним виявом деліктоздатності, як елементу трудової правосуб'єктності, тому її визначення та закріплення є важливим засобом збалансування системи трудових правовідносин. Оскільки комплекс трудових прав та обов'язків походить від конкретного правового статусу, ролі учасника трудових правовідносин, так само повинна походити від цього і трудовоправова відповідальність. Але в силу того, що право на працю, яке розкривається через систему трудових правовідносин є конституційним правом людини і громадянина, тому трудовоправова відповідальність повинна гарантуватися державою. В цьому вбачається дихотомна природа трудових відносин: як окремого об'єкту регулювання правової науки через інструменти трудового права, та к і засобом реалізації конституційних прав людини і громадянина.

Враховуючи викладене вище зауважимо на тому, що трудовоправова відповідальність роботодавця є обов'язком особи пізнати та піддатися державному примусу, а також прийняти на себе добровільно встановлений обсяг обмежень закріплених в колективних трудових договорах у випадку порушення норм трудового законодавства та/або прав чи інтересів учасників трудових правовідносин.

### Список використаних джерел:

1. Годованець Ю.С. Юридична відповідальність за трудовим правом: сучасний підхід до розуміння. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2016. Вип. 2. С. 112–123.
2. Канзафарова І.С. Теоретичні основи цивільно-правової відповідальності в Україні : автореф. дис. д. ю. н. : спеціальність 12.00.03. Київ, НАН України; Інститут держави і права ім. В.М. Корецького, 2007. 36 с.
3. Основи законодавства України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування: Закон України від 14.01.1998 № 16/98-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/16/98-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 11.12.2020).
4. Пилипенко П.Д., Пилипенко Ю.П. Внутрішній трудовий розпорядок як об'єкт правового регулювання. *Юридична наука*. 2011. № 2. С. 112–118.
5. Процевський О.І. Особливості юридичної відповідальності у сфері трудового права. *Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету ім. Г.С. Сковороди*. 2014. Вип. 21. С. 13–25.
6. Середа О.Г. Роботодавець як суб'єкт трудового права та трудових правовідносин : дис. ... к.ю.н. ; спеціальність 12.00.05. Харків : Нац. юрид. акад. України, 2004. 211 с.
7. Хуторян Н.М. Теоретичні проблеми матеріальної відповідальності сторін трудових правовідносин : монографія. Київ : Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2002. 264 с.
8. Черкасов О.В. Єдність та диференціація відповідальності у трудовому праві України : автореф. дис. к.ю.н. : спеціальність 12.00.05. Харків : Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, 2015. 19 с.



**Мерцалов М.Ю.**

*аспірант,*

*Науковий керівник: Булат Є.А.*

*доктор юридичних наук, професор,*

*Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара*

## **ЗМІСТ ЦИВІЛЬНОЇ ДІЄЗДАТНОСТІ ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ: ПРАВОВІ ПИТАННЯ**

Визначення змісту цивільної дієздатності фізичних осіб окрім теоретичного значення, зокрема, має і практичну цінність, оскільки цивільне та цивільне процесуальне законодавство України за допомогою даного поняття окреслює межі участі осіб у правовідносинах, забезпечуючи безпеку прав, свобод та інтересів суб'єктів цивільного права.

Дослідженням даного питання займалися такі вчені, як С.М. Братусь, А.Г. Потюков, Л.Г. Кузнецова, Н.П. Журавльов, Я.Р. Веберс, Є.О. Харитоновна, Н.О. Саніахметова, О.С. Іоффе, І.Д. Шапакідзе, А.Я. Паварс, Д.І. Мейер, С.О. Лозовська, Р.О. Стефанчук, М.О. Стефанчук та інші.

Дієздатність, як і правоздатність, належить до юридичної категорії та не є природною властивістю людини, оскільки вона надана та визначена законодавством.

Відповідно до статті 30 Цивільного кодексу України, під цивільною дієздатністю фізичної особи розуміється її здатність своїми діями набувати для себе цивільних прав і самостійно їх здійснювати, а також здатність своїми діями створювати для себе цивільні обов'язки, самостійно їх виконувати та нести відповідальність у разі їх невиконання [1].

Цивільний кодекс України, на перший погляд, доволі широко розкриває зміст цивільної дієздатності в зазначеній статті, проте однотайна думка серед наукового кола щодо розуміння такого змісту відсутня.

Так, Н.П. Журавльов відносив цивільну дієздатність фізичної особи до безпосередньої здатності вчинення правочинів цивільно правового характеру (правочиноздатності) [2, с. 19].

При цьому, інші дії фізичної особи, які можуть призводити до набуття цивільних прав науковцем не включаються до цього поняття.

Зміст дієздатності за позицією Л.Г. Кузнецової складається з наступних складових:

1) здатності до набуття фізичною особою прав та до створення для себе обов'язків, зокрема, в результаті правомірних та протиправних дій, відповідальності;

2) здатності до здійснення своїми діями належних особі прав та до виконання покладених на особу обов'язків;

3) здатності до припинення власними діями прав та обов'язків, що є в наявності у даної особи [3, с. 80].

Я.Р. Веберс відзначає наявність двох складових дієздатності: правочиноздатність, яка виявляється у здатності вчинювати правомірні юридичні дії, та деліктоздатність – здатність нести відповідальність за правопорушення [4, с. 124].

А.Г. Потюков вважає, що окрім правочиноздатності та деліктоздатності цивільна дієздатність включає в себе і здатність фізичної особи вчиняти правомірні дії, які не є правочинами [5, с. 12].

Однак, С.М. Братусь говорить про те, що є необхідним включення в складові дієздатності здатність фізичної особи до вчинення дій протиправного характеру [6, с. 14].

Крім зазначених, існує думка і щодо наявності більшого переліку елементів цивільної дієздатності фізичної особи, що складають її зміст.

Так, Є.О. Харитонова та Н.О. Саніахметової такий перелік включає в себе: вищезазначені правочиноздатність та деліктоздатність, а також тестаментоздатність (в обсязі права на складення заповіту та права бути свідком при його складанні), трансдієздатність (в обсязі здатності бути представником), бізнесдієздатність та шлюбно-сімейну дієздатність [7, с. 135–136].

Р.О. Стефанчук справедливо відзначає, що здійснення формулювання змісту дієздатності через різноманітну варіацію різновидів правового статусу фізичної особи та підстав виникнення, зміни або припинення цивільних правовідносин не є перспективним у зв'язку з можливістю зміни таких підстав та статусів з часом. На

його думку цивільна дієздатність повинна включати в себе наступні основні складові:

- 1) правонабувальна та обов'язкостворювальна здатність;
- 2) правоздійснювальна та обов'язковиконувальна здатність, де остання, зокрема, включає в себе здатність нести відповідальність чи інші негативні наслідки за порушення створених обов'язків;
- 3) право-, обов'язкозмінювальна здатність;
- 4) право-, обов'язкоприпинювальна здатність, які також включають в себе: правовідмовлювальну та обов'язковільнювальну здатність, а також право- та обов'язкопередавальну здатність;
- 5) прово-, обов'язкопоновлювальна здатність [8, с. 118].

Однак, віднесення деліктоздатності, як елемента змісту цивільної дієздатності, до обов'язковиконуваної здатності фізичної особи не співвідноситься з конструкцією статті 30 Цивільного кодексу України. Здатність нести відповідальність за невиконання цивільного обов'язку стоїть на рівному щаблі із здатністю виконання цивільного обов'язку в структурі елементів змісту цивільної дієздатності. Зазначене підтверджується, зокрема, і через синтаксичний аналіз норми права, де елементи конструкції «...самостійно їх (обов'язки) виконувати...» та «...нести відповідальність у разі їх (обов'язків) невиконання...» є однорідними відносно один одного.

На відміну ж від відповідальності за невиконання обов'язку, зміна створених прав або набутих обов'язків, припинення (шляхом відмови від набутих прав, звільнення, передання) власних прав та обов'язків, поновлення прав та обов'язків, не виступають окремими елементами змісту цивільної дієздатності фізичної особи і відносяться до процесу здійснення цивільних прав та виконання цивільних обов'язків.

Таким чином, враховуючи цивільне законодавство України, а також теоретичну базу, напрацьовану цивілістами в даному напрямі, вважаємо, що зміст цивільної дієздатності фізичної особи відображається у її здатності власними активними або пасивними (у формі свідомої бездіяльності) діями набувати для себе та здійснювати цивільні права, створювати та виконувати цивільні обов'язки (де в процесі здійснення цивільних прав та виконання цивільних обов'язків – змінювати, припиняти, зокрема, шляхом відмови від права чи звільнення від обов'язку або їх передання іншому суб'єкту цивільних правовідносин,

та поновлювати їх) та нести за невиконання або неналежне виконання обов'язку відповідальність.

### **Список використаних джерел:**

1. Цивільний кодекс України : Закон України від 16 січня 2003 р. № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 10.09.2021).
2. Журавлев Н.П. О соотношении гражданской правоспособности, дееспособности и субъективного права. Лекция. Москва : РИО ВЮЗИ, 1988. 30 с.
3. Кузнецова Л.Г. Развитие института дееспособности граждан в новом гражданском законодательстве. *Правоведение*. 1965. № 4. С. 72–80.
4. Веберс Я.Р. Правосубъектность граждан в советском гражданском и семейном праве. Рига : Зинатне, 1976. 231 с.
5. Потюков А.Г. Правоспособность и дееспособность граждан по советскому гражданскому праву : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.712 / Ленинградский гос. ун-т, 1954. С. 12.
6. Братусь С.Н. Субъекты гражданского права. Москва : Государственное издательство юридической литературы, 1950. 368 с.
7. Харитонов Е.О., Саниахметова Н.А. Гражданское право Украины : Учебник. Харьков : ООО «Одиссей», 2004. 960 с.
8. Стефанчук Р.О. Цивільна правоздатність та дієздатність як необхідні передумови здійснення особистих немайнових прав фізичних осіб. *Університетські наукові записки*. 2006. № 3–4. С. 114–123.

### **Савченко В.О.**

*кандидат юридичних наук, доцент,  
Харківський національний університет  
імені В.Н. Каразіна*

## **ПИТАННЯ РОЗМЕЖУВАННЯ АБСОЛЮТНИХ ТА ОСОБИСТИХ НЕМАЙНОВИХ ПРАВ ЛЮДИНИ**

Окремо питання абсолютних прав та особистих немайнових права детально досліджено у науковій доктрині, але умови їх розмежування все ще викликає дискусію.

Сучасні українські вчені приділили значну увагу цій проблематиці. Зокрема, вона розкрита в дослідженнях Т.В. Боднара,

В.І. Борисової, О.В. Дзери, А.С. Довгерта, І.В. Жилінкової, В.І. Кисіля, В.М. Коссака, О.В. Кохановської, О.Д. Крупчана, Н.С. Кузнецової, В.В. Луця, Р.А. Майданика, Є.О. Мічуріна, О.А. Підпригори, О.О. Підпригори, О.А. Пушкіна, З.В. Ромовської, М.М. Сібільова, І.В. Спасибо-Фатєєвої, Р.О. Стефанчука, Є.О. Харитонова та інших. Як бачимо, абсолютні права та особисті немайнові права постійно привертають увагу провідних вчених, але питання їх розмежування не зазнало системних досліджень.

Загально визнано, що абсолютні права та особисті немайнові права не є тотожними поняттями. Але їх чітка детермінація не визначена законодавством та правовою доктриною.

Абсолютні права – суб'єктивні права, носіям яких протистоїть невизначена і необмежена кількість зобов'язаних осіб, зобов'язання полягає в утриманні від вчинення дій, що порушують абсолютні права. Абсолютні права є основою будь-якої демократичної та правової держави, визнаються недоторканими і захищаються законом [1].

Абсолютні права – права суб'єкта, щодо яких будь-яка інша особа завжди зобов'язана утримуватись від дій, що ущемляють ці права. Вони є принципово недоторканими. Закон захищає абсолютні права проти невизначеного кола осіб [2].

Права іменуються абсолютними, тому, що, по-перше, їх активний центр – в суб'єктивному праві, що надає його носію широкі можливості для поведінки на свій розсуд, а, по-друге, всі інші суб'єкти («всякий і кожен») зобов'язані утримуватися від порушення даного конкретного суб'єктивного права [3, с. 106].

Якщо виходити з буквального тлумачення слова «абсолютний» (від лат. *absolutus*) – безумовний, повний, досконалий, безвідносний, необмежений, то,

дійсно, до абсолютних можуть бути віднесені ті права, що характеризуються як необмежені, незмінні, безумовні тощо [4, с. 68]. Отже розуміння абсолютних прав зводиться до окреслення їх характерних ознак, таких як: повна автономія, природність, недоторканість. Науковці пропонують розглядати абсолютні права через «концепцію юридичного зв'язку особи з об'єктом» і «концепцію юридичного зв'язку осіб стосовно об'єкта», які він

визнає конкуруючими між собою та зазвичай протиставляє одна одній, у науці цивільного права також робляться спроби примирити ці дві протилежні теорії [4, с. 70].

Як зазначає В. Лапач, догматична конструкція абсолютних правовідносин базується на обставини, що уповноваженому суб'єкту протистоїть невизначено велике коло осіб, єдиний пасивний обов'язок будь-якого і з яких полягає в утриманні від порушення абсолютного права. Активних обов'язків відносно уповноваженого суб'єкта ніхто не має, своїх інтересів носій абсолютного права досягає без стороннього втручання [5, с. 2].

Узагальнюючи, В.В. Наден приходить до наступного висновку: 1) абсолютні правовідносини виникають між суб'єктом права з приводу об'єкта цивільних прав і необмеженим колом зобов'язаних суб'єктів; в свою чергу, відносні правовідносини виникають між строго визначеними суб'єктами; 2) в абсолютних і відносних правовідносинах у суб'єктів виникають певні права та обов'язки; 3) абсолютні правовідносини можуть бути трансформовані у відносні [6, с. 68].

Дуже близьким до поняття абсолютних прав є особисті немайнові права, адже на перший погляд вони гуртуються на однакових ознаках. Все ж таки їх не слід ототожнювати.

Особисті немайнові права – правові відносини між певними суб'єктами з приводу особистих немайнових благ, що не пов'язані з майновими та поділяються на три види: права, спрямовані на індивідуалізацію особистості правомочної особи, особисті немайнові права, спрямовані на забезпечення особистої недоторканості громадян, особисті немайнові права, спрямовані на забезпечення недоторканості приватного життя громадян [7, с. 68].

Особисте немайнове право – це абсолютне суб'єктивне право, що належить кожній фізичній особі, є невіддільним та невідчужуваним від неї, не має економічного змісту, має властивість індивідуалізації особи, виникає у неї від народження та належать їй довічно [8, с. 7].

І абсолютні права, і особисті немайнові права однаково ґрунтуються на свободі волі, але виходячи з наведених визначень, їх розбіжність визнається неоднозначною. Сьогодні можна виокремити два доктринальні підходи: 1) особисті немайнові правовідносини

являють собою, поряд із речовими та виключними, самостійну гілку абсолютних прав; 2) особисті немайнові правовідносини, поряд із правовідносинами щодо результатів інтелектуальної, творчої діяльності, входять до групи виключних правовідносин та є різновидом абсолютних прав [9, с. 106].

Як слушно зазначає С.О. Сліпченко, подібна невизначеність є не досить прийнятною, адже на відміну від інших питань, пов'язаних із правовідносинами, класифікація останніх має не тільки теоретичне, а й практичне значення. Правильна кваліфікація певного виду правовідносин дозволяє поширити на них ознаки правовідносин відповідного роду, глибше зрозуміти їх сутність та застосовувати до них адекватні правові конструкції, встановлювати належне місце для відповідних норм, підвести їх під певні цивільно-правові інститути тощо [10, с. 9].

Абсолютні права виходять з ідеї наявності широкого кола зобов'язаних осіб, загальному обов'язку утримуватися від порушення абсолютних прав. Особисті немайнові права є складовою абсолютних прав. Тобто, це спеціально визначені природні права людини, для яким кореспондує загальний обов'язок «непорушності права». Абсолютним права протиставлять виключні, в яких правомочній особі завжди протистоїть одна або кілька конкретно визначених зобов'язаних осіб. Традиційно відносні права виникають на підставі зобов'язального права, тому окрема уваги їх зв'язку зі свободою волі буде приділена у третьому розділі дисертаційного дослідження.

Завершуючи даний дискурс слід навести вірний висновок С.О. Мічуріна: коло абсолютних прав на сьогодні є невизначеним чітко, адже поділ цивільних прав на абсолютні та відносні більше залишається у доктрині, ніж застосовується у цивільному законодавстві. Необхідно підкреслити, що абсолютні права не вичерпуються речовими. До них належать немайнові права інтелектуальної власності, право на ім'я фізичної особи тощо. Утім не всі особисті не майнові права є абсолютними. У сімейному праві батьківські права є відносними правами. Відносні цивільні права, у свою чергу, не вичерпуються зобов'язальними. Так, захист цивільних прав є відносними правовідносинами тощо [11, с. 84].

З зазначеного слід зробити висновок, що абсолютні права та особисті не майнові права не є тотожними. Окремі особисті не майнові права носять характер абсолютних. В свою чергу, абсолютні права можуть дублювати особисті не майнові.

### Список використаних джерел:

1. Абсолютні права / Велика українська енциклопедія. URL: [https://vue.gov.ua/%D0%90%D0%B1%D1%81%D0%BE%D0%BB%D1%8E%D1%82%D0%BD%D1%96\\_%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%B0](https://vue.gov.ua/%D0%90%D0%B1%D1%81%D0%BE%D0%BB%D1%8E%D1%82%D0%BD%D1%96_%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%B0). – Заголовок з екрана.
2. Абсолютні права: практика застосування термінів, слів та словосполучень у юриспруденції / Ліга: Закон. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/TS000005> – Заголовок з екрана.
3. Алексеев С.С. Общая теория права: в 2-х т. / С.С. Алексеев. – М. : Юрид. лит., 1981. – Т. 2. – 360 с.
4. Сліпченко С.О. Огляд теоретичних підходів до розуміння абсолютного права / С. О. Сліпченко // Право та інноваційне суспільство. – 2014. – № 2. – С. 67-76.
5. Лапач В.А. Субъективные гражданские права и основания их возникновения / В.А. Лапач // Журн. рос. права. – 2001. – № 10. – С. 13.
6. Наден В.В. Анализ деления гражданских правоотношений на абсолютные и относительные / В.В. Наден // Проблемы законности. – 2013. – Вып. 122. – С. 61–69.
7. Особисті немайнові права / Юридичний словник-довідник. URL: <https://subject.com.ua/pravo/dict/772.html> – Заголовок з екрана.
8. Федюк Л.В. Система особистих немайнових прав у цивільному праві: дис. ... кандидата юрид. наук: 12.00.03 / Л.В. Федюк. – Івано-Франківськ, 2006. – 188 с.
9. Гражданское право: учеб. в 3 т. / Е.Н. Абрамова, Н.Н. Верченко, Ю.В. Байгушева [и др.]; под ред. А.П. Сергеева. – М.: РГ-Пресс, 2010. – Т. 3. – 800 с.
10. Сліпченко С.О. Постановка наукової проблеми кваліфікації особистих немайнових правовідносин / С.О. Сліпченко // Вісник ОНУ ім. І.І. Мечникова. – Одеса: Правознавство, 2013. – Т. 18. – Вип. 1(18). – С. 7–15.
11. Мічурін Є.О. Абсолютні та відносні цивільні права / Мічурін Є.О. // Forum Prava. – 2018. – № 1. – С. 81–87.



## **ПРАВО ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ**

**Винник І.І.**

*студентка,*

*ПВНЗ «Університет Короля Данила»*

### **ОСОБЛИВОСТІ РЕЄСТРАЦІЇ ОПВ В МИТНОМУ РЕЄСТРІ УКРАЇНИ**

Сучасний етап розвитку вітчизняного законодавства у сфері захисту права інтелектуальної власності набуває ролі одного з найважливіших чинників політико-економічних відносин та економічної безпеки як в середині країни, так і в міжнародних відносинах. Основним завданням для вдосконалення національного законодавства України є максимально використати правові норми, визнані всіма цивілізованими країнами світу.

Для реалізації поставлених завдань Україна провела низьку реформ для розвитку митного законодавства, яке враховує практично всі міжнародні надбання в цьому напрямку (модифікація митного законодавства на базі Митного кодексу Союзу, продовження впровадження програми уповноважених економічних операторів (АЕО) і взаємного визнання АЕО з ЄС, приєднання України до системи спільного транзиту ЄС, отримання митними органами права на здійснення правоохоронної діяльності, «криміналізація «товарної контрабанди»). У жовтні 2019 року Парламент ухвалив так звані «антипіратські зміни» до Митного кодексу України – ЗУ «Про внесення змін до Митного кодексу України щодо сприяння захисту прав інтелектуальної власності під час переміщення товарів через митний кордон України» від 17.10.2019 р. № 202. Зазначені зміни набули чинності 14.11.2019 р. Метою цього акту є посилення боротьби з контрафактним та піратським товаром при імпорті в Україну [1]. Зокрема – шляхом надання митникам права знищувати невеликі партії товарів, що переміщуються (пересилаються) через митний кордон України у міжнародних поштових та експрес-

відправленнях, що підозрюються у порушенні прав інтелектуальної власності [4].

Зазначені зміни відбулися завдяки імплементації нового Регламенту (ЄС) № 608/2013 та Регламент Комісії (ЄС) № 1352/2013, які скасували попередні Регламент Ради (ЄС) № 1383/2003 та Регламент Комісії (ЄС) № 1891/2004.

Відповідно до Положень нового Регламенту (ЄС) № 608/2013 посилено сприяння захисту права інтелектуальної власності, які застосовуються митними органами, в частині: здійснення контролю за дотриманням прав інтелектуальної власності у всіх митних режимах; особливості митного контролю так званого паралельного імпорту; взаємодія митних органів з Європейською обсерваторією з питань порушень права інтелектуальної власності; спрощення процедури знищення малої партії товарів, що є об'єктом порушення прав інтелектуальної власності; контроль за переміщенням товарів, що підлягають знищенню або переробці або з метою освіти для учбових закладів; ведення митними органами центральної електронної бази даних з обмеженим доступом щодо митних заходів стосовно захисту прав інтелектуальної власності, ведення електронного обліку заяв про (можливі) порушення прав інтелектуальної власності, строки здійснення контролю за такими заявами; захист прав персональних даних щодо осіб, пов'язаних з правом інтелектуальної власності [2].

Наступним кроком стало вдосконалення порядку реєстрації об'єктів ПІВ та ведення Митного реєстру.

Відповідно до Порядку реєстрації у митному реєстрі об'єктів права інтелектуальної власності, які охороняються відповідно (у редакції наказу Міністерства фінансів України від 09 червня 2020 року № 282), визначено форму заяви, перелік інформації та документів, які додаються до заяви, порядок подання і розгляду заяви, внесення інформації до митного реєстру та його ведення.

Згідно п.1 розділу 2 зазначеного Порядку для реєстрації об'єкта ПІВ у митному реєстрі заявник подає до Держмитслужби заяву про реєстрацію об'єкта ПІВ у митному реєстрі у паперовій формі або у вигляді сканованої копії засобами електронного зв'язку або в електронній формі за допомогою засобів інформаційно-

телекомунікаційних систем Держмитслужби з дотриманням вимог законодавства у сферах захисту інформації, електронних довірчих послуг та електронного документообігу.

**Розгляд заяви передбачає наступні види перевірки:** підстав для подання заяви та обсягу прав; порядку заповнення граф заяви; інформації та документів; наявності характерних ознак товарів тощо. Строк розгляду заяви – не більше 30 робочих днів з дати реєстрації заяви.

Згідно з пунктом 13 розділу 2 Порядку, у разі, якщо після реєстрації заяви про реєстрацію ОПІВ у митному реєстрі встановлено, що до неї не було додано всіх документів, передбачених пунктом 2 цього розділу, та/або зазначено неповну інформацію у відповідних графах такої заяви, та/або є зауваження до доданих документів, СП Держмитслужби надсилає заявнику запит із зазначенням документів та/або інформації, які необхідно надати, відкоригувати або доповнити.

Відповідно до п. 16 розділу 2 Порядку – у разі надіслання запиту відповідно до пункту 13 цього розділу строк розгляду заяви про реєстрацію об'єкта ПІВ у митному реєстрі призупиняється з дня направлення такого запиту заявнику і поновлюється з дня отримання СП Держмитслужби відповіді на запит.

Під час перевірки заяви СП Держмитслужбою подається Запит до органу (підприємства, установи) про перевірку дійсності та/або достовірності інформації та/або документів наданих заявником, при цьому призупинення розгляду не здійснюється.

За результатами перевірки СП Держмитслужба ухвалює рішення про відмову у реєстрації ОПІВ у митному реєстрі та повідомляє заявника із вмотивованим обґрунтуванням причин відмови, або Рішення про реєстрацію ОПІВ у митному реєстрі з повідомленням заявника із зазначенням номеру, дати та строку реєстрації ОПІВ у митному реєстрі.

Після ухвалення Рішення про реєстрацію ОПІВ у митному реєстрі протягом не більше трьох днів з дня прийняття рішення СП Держмитслужба вносить інформацію та документи до ПК «Митний реєстр» для завершення реєстрації, доводить інформацію про реєстрацію ОПІВ у митному реєстрі до митних органів [3].

**ПК «Митний реєстр»** – програмно-інформаційний комплекс «Митний реєстр ОПВ (об’єктів прав інтелектуальної власності)». Після затвердження наказу Мінфіну № 648 «Про затвердження Порядку реєстрації у митному реєстрі об’єктів ПІВ, які охороняються відповідно до закону» даний IT-tool мав бути створений впродовж 3-6 місяців.

Проте лише 14 серпня 2020 року Фонд Східна Європа в межах програми USAID/UKAid «Прозорість та підзвітність в державному управлінні та послугах» (TAPAS) оголосила відкритий конкурс на розробку функціоналу програмно-інформаційного комплексу «Митний реєстр ОПВ (об’єктів прав інтелектуальної власності)» для Державної митної служби України.

Відповідно до п. 6 ст. 398 МКУ – центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну митну політику, забезпечує оприлюднення інформації щодо об’єктів права інтелектуальної власності, зареєстрованих у митному реєстрі об’єктів права інтелектуальної власності, які охороняються відповідно до закону, на своєму офіційному сайті [4].

Згідно відкритих даних, розміщених на сайті Державної митної служби України у розділі «Реєстри» – реєстр ОПВ востаннє був оновлений 17 серпня 2020 року, з оприлюдненими ОПВ, які були зареєстровані в червні 2020 р. [5]. Відомості щодо реєстрації ОПВ від липня 2020 р. – відсутні.

Відповідно до Закону України «Про доступ до публічної інформації» публічна інформація у формі відкритих даних – це публічна інформація у форматі, що дозволяє її автоматизоване оброблення електронними засобами, вільний та безоплатний доступ до неї, а також її подальше використання [6].

Розпорядником інформації з набору даних переліку ОПВ в митному реєстрі до 04 грудня 2019 року була Державна фіскальна служба України. Періодичність оновлення набору даних проводилась щотижня [7]. Така оперативність гарантувала своєчасне оприлюднення інформації щодо об’єктів права інтелектуальної власності, забезпечувала інформування суб’єктів ЗЕД та правовласників про ОПВ, включених до митного реєстру.

Таким чином, на сьогоднішній день без діючого ПІК «Митний реєстр» завершення реєстрації ОПІВ не представляється можливим як і оприлюднення інформації про реєстрацію та/або виключення ОПІВ у митному реєстрі, яка з липня 2020 року не оновлювалася. Призупинення оновлення даних в митному реєстрі перешкоджає реалізації реформування митного законодавства у сфері захисту прав інтелектуальної власності.

### **Список використаних джерел:**

1. Процюк О., Валєєва Д. Захист прав інтелектуальної власності під час переміщення товарів через митний кордон [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ips.ligazakon.net/document/EA013303>

2. План імплементації Регламенту (ЄС) № 608/2013 ЄП та Ради про митний контроль за ПІВ та Імплементаційного Регламенту Комісії (ЄС) № 1352/2013, яким встановлюються форми документів, передбачені Регламентом (ЄС) № 608/2013 ЄП та Ради про митний контроль за дотриманням ПІВ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://sfs.gov.ua/data/material/000/139/197201/Reg\\_608\\_2013\\_Reg\\_1352\\_2013.pdf](http://sfs.gov.ua/data/material/000/139/197201/Reg_608_2013_Reg_1352_2013.pdf)

3. Удосконалення митного реєстру об'єктів ПІВ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [https://apitu.files.wordpress.com/2019/12/06\\_12\\_19\\_d0bcd0b8d182d0bdd0b8d0b9-d180d0b5d194d181d182d180-648.pdf](https://apitu.files.wordpress.com/2019/12/06_12_19_d0bcd0b8d182d0bdd0b8d0b9-d180d0b5d194d181d182d180-648.pdf)

4. Митний кодекс України. ЗУ від 13.03.2012 № 4495-VI // Відомості ВРУ від 09.11.2012 – 2012 р., / № 44-45; № 46-47; № 48 / стор. 1858, ст. 552.

5. Державна митна служба України. Статистика та реєстри [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://customs.gov.ua/statistika-ta-reiestri>

6. ЗУ Про доступ до публічної інформації від 13.01.2011р. № 2939-VI // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2011, № 32, ст. 314.

7. Відкриті дані. Перелік ОПІВ, включених до митного реєстру [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://sfs.gov.ua/datasets.php?d=DFS20160211113745>

**Годлевська Д.О.**

*студент;*

**Леонова Н.В.**

*кандидат філологічних наук,*

*Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ*

## **АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ В МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ**

Важко уявити сучасний світ без активного використання інтелектуальної діяльності людства. Під терміном інтелектуальної власності Конституція України об'єднує права на результати різних видів мистецтва, при цьому гарантуючи охорону прав на результати літературного, наукового, технічного, художнього, та інших видів мистецтва. Результати інтелектуальної діяльності, в тому числі і засоби індивідуалізації юридичних осіб, набувають все більше значення в економічному обороті, саме тому розвиток суспільства потребує грамотного та ефективного регулювання прав на такі об'єкти.

Проблема боротьби зі злочинністю у сфері інтелектуальної власності та академічної доброчесності є важливою та несе комплексний характер оскільки саме від її рішення залежить збереження та примноження інтелектуального потенціалу та культурної спадщини держави.

Протягом останнього десятиріччя найбільш вираженою є проблема захисту авторських прав в мережі Інтернет. Це зумовлено простою пошуку, розміщення, використання та поширення інформації. Через відсутність обов'язкової авторизації користуватися електронними ресурсами має право необмежене коло осіб. Інформація та об'єкти права інтелектуальної власності, що знаходяться у відкритому доступі, використовуються зазвичай без згоди та поза межами обізнаності автора, тим самим порушуючи авторські права і права автора на винагороду за інтелектуальний труд. Отже, при однозначній привабливості саме мережа Інтернет є місцем, де майже неможливо зупинити та проконтролювати порушення авторських прав.

Ю.Є. Атаманова визначає, що досягнення певної формальної та змістовної єдності веб-сайтом здійснюється за допомогою трьох основних складових, а саме: (1) програмним та апаратним засобам; (2) адресі у мережі Інтернет або доменному імені; (3) інформаційному наповненню, яке охоплює текстову, графічну, аудіо-візуальну інформацію. Кожна з цих складових також розглядається як окремий об'єкт інтелектуальної власності, та власниками прав на цю інформацію можуть бути різні люди. У той же час сам веб-сайт пропонується визнавати складним об'єктом, який становить собою поєднання різних об'єктів інтелектуальної власності, кожний з яких може мати самостійну правову охорону [1, с. 8].

І.М. Рассолов, розглядає сайт як базу даних, що являє собою комплекс гіпертекстових документів, стверджує що копіювання, розповсюдження та інше використання матеріалів з сайту є порушенням майнових прав автора сайту. У випадку перевидання частини сайту, що є самостійним твором, що охороняється авторським правом, та подальшого використання копії є порушенням прав як сайту, так і власника статті [2, с. 152].

Отже, метою цієї статті є аналіз розроблених світовою практикою заходів для захисту авторських прав та шляхи їх впровадження серед українських користувачів.

На сьогоднішній день до найбільш поширених механізмів захисту прав інтелектуальної власності в Інтернеті належать: самозахист прав та захист прав у судовому та адміністративно-правовому порядку. Але на практиці отримання захисту прав інтелектуальної власності, порушених у мережі Інтернет, з'являються така проблема, як відсутність належного законодавчого регулювання відносин. Також доступність інтернету з будь-якого місця тягне за собою складність визначення порушника, що дійсно вчинив порушення та неможливість знаходження належних доказів для доведення вини. Слід відзначити, що вітчизняне законодавство не визначає особливостей регулювання та захисту авторських прав у мережі Інтернет, факт чого стає підставою для поширення норм ст. 50 Закону України (далі – ЗУ) «Про авторське право і суміжні права» щодо встановлення тих дій, які визнаються порушенням авторського права та суміжних прав [3].

М.В. Гура вважає необхідним посилити охорону авторських прав в Інтернеті, перш за все, за допомогою визначення правового режиму Інтернет-сайтів у Цивільному кодексі України. Також, на його думку, потребують перегляду та вдосконалення особливості правового захисту та способи стягнення матеріальної компенсації за порушення академічної доброчесності.

Цікавим також є підхід до прав інтелектуальної власності. Нинішній стан правової культури в суспільстві чітко окреслює межі антиплагиату. З однієї сторони забороняється розміщення матеріалу на сайтах без згоди автора або без зазначення його імені, але з іншої сторони, у більшості випадків відповідальність за плагіат несе не людина, що порушила права, а саме веб-сайт чи власник цього сайту. У п. 12 Постанови Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику у справах про захист гідності та честі фізичної особи, а також ділової репутації фізичної та юридичної особи» № 1 від 27.02.2009 р., зазначено, що саме власник сайту буде відповідачем за плагіат, коли автор інформації що була поширена невідомий або інформація є анонімною, а доступ до сайту, в свою чергу, є вільним.

Достеменно позицію зайняли й російські суди, яка відбилася у Постанові Пленуму Верховного Суду РФ від 19.06.2006 р. № 15 «Про певні питання, що виникли в судах при розгляді цивільних справ, пов'язаних із застосуванням законодавства про авторські і суміжні права». Пункт 25 цієї Постанови відносить до осіб, що потенційно можуть порушувати авторські або суміжні права у телекомунікаційних мережах, в тому числі в Інтернеті, й власників сайту, на якому нелегально розміщені твори або було порушення суміжних прав [2, с. 152–153]. Отже, встановлення винних дій щодо власника веб-сайту дозволяє стверджувати, що основна вимога до нього полягає у видаленні інформації, що порушує авторські права. І лише у випадку його освіченості у вчиненні такого порушення та не прийнятті жодних заходів для припинення такого порушення, можна ставити питання про відшкодування в сторону автора [4].

Другий рівень механізму захисту авторських прав, порушених у мережі Інтернет, стосується відповідальності провайдера. Слід зазначити, що у міжнародній практиці сформувалися два основних підходи до відповідальності цих суб'єктів: горизонтальний та



альтернативний. За «горизонтальним підходом» ISP-провайдери несуть відповідальність тільки в тому випадку, якщо є технічна можливість запобігти передачі матеріалу, що порушує права власності третіх осіб, а також провайдер сам усвідомлює про існування такого матеріалу. Відповідно до «альтернативного підходу» відбувається видалення веб-сайту, зміст якого порушує виключні права інтелектуальної власності третіх осіб, або блокування доступу до сайту. Такі підходи функціонують у системі Google, але більшість українських користувачів навіть не здогадуються про це.

Наприкінці минулого року Державною службою інтелектуальної власності України (далі – Служба) було доопрацьовано та подано на громадське обговорення проект Закону «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо захисту авторського права і суміжних прав у мережі Інтернет» (далі – проект Закону). Головною ідеєю було надання права сервісній службі здійснювати блокування сайту на підставі звернення особи, яка вважає, що даний сайт або інформація розміщена на ньому порушує її авторські права. Багато зауважень з боку учасників інтернет-відносин викликала така пропозиція в Україні. Ідея щодо покращення захисту інтелектуальних прав в Україні не прижилась, а активні користувачі мережі Інтернет порахували цей метод упередженим та невідповідним чинному законодавству України [5].

Пропозиція посилення контролю на функціонування веб-сайтів та відповідальності за порушення авторських прав на викладених матеріалах у вітчизняній медіа-спільноті викликали активний супротив. Звичайно, запропонований у проекті Закону правовий механізм захисту порушених в Інтернеті авторських та суміжних прав потребує допрацювання, але зовсім відмовившись від рішучих дій неможливо зупинити та належним чином покарати порушення авторських прав.

### **Список використаних джерел:**

1. Захист прав інтелектуальної власності у мережі Інтернет: світовий досвід та вітчизняні перспективи / Ю.Є. Атаманова // Право та інновації. – 2014. – № 3. – С. 7–14.

2. Рассолов И.М. Право и Интернет: теоретические проблемы / И.М. Рассолов. – 2-е изд. – Норма, 2009. – 210 с.

3. Про авторське право і суміжні права / Закон України від 23.12.1993 р. № 3792-ХІІ // Відом. Верхов. Ради України. – 1994. – № 13. – Ст. 64.

4. Кондрашов М. Защита интеллектуальной собственности при использовании файлообменных сетей / М. Кондрашов // Хоз-во и право. – 2010. – № 9. – С. 49–56.

5. Лист № 191 від 30.12.2013 р. Держпідприємництва України щодо проекту Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо захисту авторського права і суміжних прав у мережі Інтернет» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.inau.org.ua/20.1573.0.0.1.0.phtml>

## **ТРУДОВЕ ПРАВО, ПРАВО СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ**

**Аніна О.О.**

*студентка,*

*Інститут права*

*Київського національного університету імені Тараса Шевченка*

### **ВПЛИВ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИХ СОЦІАЛЬНИХ СТАНДАРТІВ НА ПРАВО СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ УКРАЇНИ**

Міжнародні соціальні стандарти є комплексом норм, які закріплені в різних міжнародно-правових актах. Вони визначають гідні умови життєдіяльності людей, забезпечують розвиток особи та соціальну захищеність. Окрім цього, міжнародні документи мають великий вплив на національне законодавство у сфері соціального забезпечення. Імплетентація міжнародних-правових стандартів в національному законодавстві є засобом розвитку національного законодавства у напрямку втілення верховенства права, рівності та соціальної справедливості.

Угода про асоціацію між Україною та ЄС, підписана 21 березня 2014 року, вимагає від держави формування соціально-економічної політики, метою якої повинно бути досягнення європейських стандартів рівня життя і доступність, фінансова стабільність та якість системи соціального захисту громадян. Економічні реформи в Україні, які відбуваються протягом останніх років, свідчать про досягнення зовсім протилежного суперечливого результату – глобального перерозподілу національного багатства і доходів населення, а безсистемні заходи соціальної політики не мають відчутного ефекту та істотно не впливають на масштаби бідності [1, с. 104]. Необхідність впровадження європейських інструментів соціального забезпечення спричинена також проведенням Операції об'єднаних сил на сході України, які мають наслідком внутрішнє

переміщення осіб. Тому одним із правових інструментів європейської інтеграції є адаптація національного законодавства України зі стандартами ЄС з метою покращення ситуації із соціальним захистом осіб в Україні.

У юридичній літературі зазначену проблематику частково розглянуто в працях таких учених-юристів, як: В.М. Андрійв, Н.Б. Болотіна, С.В. Венедіктов, С.В. Вишновецька, Т.З. Герасимів, С.І. Запара, М.І. Іншин, В.Л. Костюк, Л.Ю. Малюга, В.П. Мельник, П.Д. Пилипенко, С.М. Прилипка, Т.М. Ругляк, С.М. Синчук, О.В. Тищенко, Н.М. Хуторян, Г.І. Чанишева, М.М. Шумило, О.М. Ярошенко та ін. Слід зауважити, що незважаючи на значний доробок науковців, вищезазначена тематика потребує подальшого дослідження та розвитку, з огляду на її важливу роль в Україні.

Перш за все, варто зауважити, що сьогодні немає єдиного підходу до визначення терміну міжнародних соціальних стандартів. На думку С.І. Запари, яку ми підтримуємо, міжнародний соціальний стандарт – це впорядкована система універсальних міжнародних норм та принципів, розроблених на основі взаємних угод між державами щодо питань, пов'язаних із створенням економічного, політичного, соціального, культурного і правового середовища, яке б дозволило людям досягати соціального розвитку [2, с. 447]. Тобто міжнародні соціальні стандарти, які створенні на основі міжнародних угод для соціального розвитку держав, а саме створення гідних умов життєдіяльності людей, забезпечення розвитку особи та соціальну захищеність.

Окрім цього, Н.Б. Болотіна наголошує на тому, що міжнародні правові стандарти, відображають: 1) міжнародне правове регулювання відносин у сфері соціального захисту; 2) стандарти ООН у сфері соціального захисту; 3) конвенції МОП у сфері соціального захисту; 4) європейські міжнародні стандарти в галузі соціального захисту [3, с. 100–105]. На думку М.М. Шумила, міжнародні стандарти у сфері соціального захисту варто розуміти як соціальний мінімум, що встановлений міжнародними нормативно-правовими актами та є обов'язковим для країн-підписантів, наявність якого дає рівну можливість непрацездатним особам реалізовувати свої права та свободи в повному обсязі [4, с. 243–244].

На основі вищезазначених позицій, ми можемо зробити висновок, що міжнародні стандарти соціального забезпечення обов'язково мають наступні ознаки:

- 1) закріплені в міждержавних угодах;
- 2) текстуально уніфіковані й функціонально універсальні;
- 3) у разі їхнього недотримання або порушення передбачається застосування санкцій політико-юридичного чи політичного характеру;
- 4) основною метою стандартів є створення економічного, політичного, соціального, культурного і правового середовища, яке б дозволило людям досягати соціального розвитку;
- 5) стандарти включають систему норм, положень, стандартів з питань соціального забезпечення.

Джерелами міжнародних правових стандартів, є, по-перше, міжнародні нормативно-правові акти Організації Об'єднаних Націй і Міжнародної організації праці, по-друге, регіональних об'єднань Європи, Америки, Африки, а також двосторонні договори, які містять відповідні норми. За географічною сферою міжнародні норми, які визначають міжнародні правові стандарти поділяються на кілька груп. Перша група складається з універсальних, які займають найвищий рівень цінності таких стандартів, вони повинні виконуватися у більшості країнах світу. Друга група включає в себе регіональні, які чинні тільки в межах конкретного регіону (наприклад, країни Африки, Європи, Латинської Америки). Остання група складається з двосторонніх, які є обов'язковими тільки для країн-підписантів.

Соціальних стандарти, зокрема, захищаються та закріплюються наступними документами: 1) Загальна декларація прав людини 1948 р.; 2) Міжнародний пакт про соціальні, економічні та культурні права 1966 р.; 3) Європейська соціальна хартія 1996 р.; 4) Основоположні конвенції МОП та інші.

В національному законодавстві, стаття 9 Конституції України закріплює положення про те, що чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України. Із положень Закону України «Про міжнародні договори України» від 29.06.2004 випливає, що

Україна визнає пріоритет міжнародного права, тобто, якщо міжнародним договором України, який набрав чинності в установленому законом порядку, встановлено інші правила, ніж ті, що передбачені у відповідному акті законодавства України, то застосовуються правила міжнародного договору. Україна ще досить повільно підходить до питань щодо ратифікації міжнародних нормативних актів, які стосуються соціального захисту громадян, що негативно впливає на проблему наближення національного права до європейського права та імплементацію європейських міжнародних стандартів у галузі соціального забезпечення в юридичну практику України.

Неможливо не погодитись із С. Бичковим, який зазначає, що специфічні особливості розвитку нашої держави не дають змоги автоматично перенести загальновизнані міжнародні акти з соціального захисту населення в законодавство України, адже вони розраховані на розвинені та стабільні ринкові відносини. Таким чином, трансформація соціального захисту населення України з урахуванням набутого світового досвіду потребує особливого підходу при зміні принципів її побудови, виходячи з ринкових реалій розвитку держави [5, с. 194]. Можна підсумувати, що на даний час рівень економічного розвитку нашої країни позбавляє можливості автоматично перенести загальновизнані міжнародні акти у сфері соціального захисту населення у законодавство України.

Крім цього, в юридичній літературі виокремлюють і такі проблеми, які постають на шляху адаптації законодавства України до міжнародних стандартів, зокрема, відсутність належного способу оприлюднення міжнародно-правових актів, ратифікованих Україною. Так, Т.М. Ругляк вважає, що через це знижується ефективність їх оприлюднення як громадянам, так і науковій спільноті, що спричиняє виникнення розбіжностей та неточностей у перекладах документів, як правило, здійснених лінгвістами, які не завжди вірно трактують юридичні терміни [6, с. 125]. Як зазначає Ірина Новосельська, великою проблемою є часткове виконання чинного міжнародного законодавства в національній правовій системі [7, с. 2]. Не можемо не погодитися з цією думкою, оскільки часто Україна не має

фінансовою спроможності для забезпечення окремих положень міжнародно-правових актів.

Також, проблемою є відсутність механізму перевірки дотримання міжнародно-правових актів державами, які їх підписали, а також, відсутність відповідальності за недотримання, що значно впливає на ефективність впровадження міжнародних актів у життя. Існує позасудовий (звіти про виконання міжнародних зобов'язань) та судовий способи перевірки дотримання даних актів державами (наприклад, через Європейський суд з прав людини). На сьогоднішній день, за кількістю звернень громадян до даного суду, Україна займає четверте місце. Тому, можемо зробити висновок, що, в Україні багато положень, які були ратифіковані та закріплені в національному законодавстві мають здебільшого декларативний характер.

Не можемо не зазначити, ще одну проблему, яка полягає в тому, що на сьогоднішній день Україна не ратифікувала ряд нормативно правових актів, які, на нашу думку, є важливими та відносяться до міжнародно-правових стандартів, а саме положення ст. 12 та ст. 13 Європейської соціальної хартії (право на соціальне забезпечення та на соціальну і медичну допомогу) незважаючи на закріплення таких прав у ст. 46 та ст. 49 Конституції України, відсутність ратифікації цих положень є перешкодою для України на шляху євроінтеграції.

Підсумовуючи, хотіли б зазначити, що міжнародні-правові стандарти – це сукупність існуючих норм і принципів у галузі прав людини, яка розроблена за участю держав у процесі міжнародного співіснування і міститься у відповідних міжнародно-правових документах. Основним джерелом міжнародно-правових стандартів є нормативно-правові акти ООН і МОП, регіональних об'єднань Європи, Америки, Африки, а також двосторонні договори, які містять відповідні норми. Україна на законодавчому рівні закріпила, що міжнародно-правові акти стають частиною національного законодавства тільки після ратифікації або коли була надана згода на обов'язковість Верховною Радою України. Наша держава підписала більшість нормативно-правових актів, які є джерелом міжнародно-правових стандартів соціального захисту, але разом з тим, є ряд не ратифікованих положень, які є дуже важливими для євроінтеграції

України. Також, можна виділити ряд інших проблем, такі як фінансова неспроможність України для втілення деяких положень міжнародних зобов'язань, що автоматично позбавляє можливості запровадити та підтримувати загальновизнані міжнародні акти у сфері соціального захисту населення в Україні. Проблемою є і відсутність механізму перевірки дотримання міжнародно-правових актів державами, які їх підписали, а також відсутність відповідальності за недотримання.

На нашу думку, для подолання цих проблем, як зауважив В.Л. Костюк [8, с. 71], потрібно розробити та запровадити Національну стратегію соціальних реформ та розвиток законодавства про соціальне забезпечення, Національну концепцію імплементації європейських соціальних стандартів; Європейські та наукові соціально-правові експертизи проектів нормативно-правових актів про соціальне забезпечення. Важливо також впроваджувати постійний моніторинг дотримання законодавства про соціальне забезпечення та посилення ефективності та доступності механізмів реалізації, гарантування, правової охорони права на соціальний захист (соціальне забезпечення) та інших суміжних прав.

### Список використаних джерел:

1. Малуґа Л.Ю. Адаптація національного законодавства у соціальній сфері до європейських стандартів як складова модернізації системи соціального захисту України. *Eurasian Academic Research Journal*. 2017. № 3. С. 32–36.
2. Запара С.І. До питання про сутність соціального міжнародного стандарту. Актуальні проблеми регулювання відносин у сфері праці і соціального забезпечення : тези доп. та наук. повідом. учасн. III Міжнарод. наук.-практ. конфер. / за ред. В.В. Жернакова. Харків : Кросроуд, 2011. 540 с.
3. Болотіна Н.Б. Право людини на соціальний захист в Україні. Київ : Знання, 2010. 107 с.
4. Шумило М.М. Міжнародні стандарти в сфері соціального захисту. *Університетські наукові записки*. 2012. № 3. С. 243–249.
5. Бичков С. Аналіз становлення та розвитку системи соціального захисту в різних країнах світу та можливість адаптації набутого досвіду до умов України. *Вісник Національної академії державного управління при Президентіві України*. 2006. № 3. С. 194.
6. Ругляк Т.М. Міжнародні акти як джерела права соціального захисту України. *Актуальні проблеми держави і права*. 2008. № 37. С. 120–125.



7. Новосельська І. Основне значення міжнародних соціальних стандартів у законодавстві України. *Підприємство, господарство і право*. 2017. С. 95–97.

8. Костюк В.Л. Європейські соціальні стандарти в контексті сучасної моделі джерела права соціального забезпечення: Наукові-теоретичні аспекти. *Наукові записки НаУКМА. Юридичні науки*. 2018. Том 1. 2018. С. 68–73.

**Басараб М.Ю.**

*студентка;*

**Остапенко Л.О.**

*кандидат юридичних наук, доцент,*

*Національний університет «Львівська політехніка»*

## **ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ТРУДОВИХ ВІДНОСИН В УМОВАХ КАРАНТИНУ: ОПЛАТА, ВІДПУСТКИ, РЕЖИМИ РОБОТИ**

З огляду на останні події у світі та у зв'язку з запровадженням Кабінетом Міністрів України карантинном, наразі однією з найактуальніших проблем стало питання правового регулювання трудових відносин. Проте незважаючи на нові обмежувальні заходи, необхідно пам'ятати, що відповідні правила не скасовують головні положення чинного КЗпП України, а лише врегульовують окремі положення спеціальними законами. Тим не менш теперішня ситуація викликає чимало питань щодо оплати праці, відпустки та загального режиму роботи.

Щодо особливого режиму роботи, у прикінцевих положеннях Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, спрямованих на запобігання виникненню і поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19)» зазначається, що на період встановлення карантину або обмежувальних заходів, пов'язаних із поширенням коронавірусної хвороби (COVID-19) роботодавець може доручити працівникові, у т. ч. державному службовцю, службовцю органу місцевого самоврядування, виконувати протягом певного періоду роботу, визначену трудовим договором, вдома. Окрім того, встановлено,

що власником підприємства, установи, організації або уповноваженим органом може змінюватися режим роботи органів, закладів, підприємств, установ, організацій, зокрема щодо прийому та обслуговування фізичних та юридичних осіб [1]. Тобто в цій ситуації, можна говорити про гнучкий режим робочого часу та неповний робочий час. Гнучкий режим робочого часу позначає таку форму організації праці, при якій працівники можуть самостійно регулювати час початку, закінчення та тривалості робочого часу впродовж робочого дня. Оскільки за таких умов загальна сума годин роботи однаково має дорівнювати 40-годинному робочому тижню, то застосування гнучкого режиму робочого часу не тягне змін в нормуванні та оплаті праці працівників та інші трудові права працівників.

Другим варіантом є неповний робочий час. По-перше, він може встановлюватися шляхом зменшення тривалості щоденної роботи, по-друге, кількості днів роботи протягом тижня, або ж одночасно шляхом зменшення і кількості годин роботи протягом дня, і кількості робочих днів протягом тижня [2]. Оплата праці в такому випадках повинна обраховуватися пропорційно відпрацьованому часу або залежно від виробітку. Проте варто зазначити, що робота на таких умовах не обмежує будь-яких трудових прав працівників (у т.ч. скорочення тривалості щорічної основної відпустки).

Ще одним особливим варіантом є можливість виконання трудових обов'язків дистанційно. У такому випадку, працівник виконує свої обов'язки за місцем проживання або в іншому місці на його вибір. Як і під час застосування гнучкого режиму, оплата праці здійснюється у повному обсязі та у визначений час, якщо інше не передбачено у письмовій домовленості між працівником та роботодавцем. І знову ж таки, такий варіант не повинен обмежувати будь-які трудові права працівників [3].

Оплата праці – одна з найважливіших категорій у системі умов праці. Заробітна плата працівника незалежно від виду підприємства визначається його особистим трудовим вкладом, залежить від кінцевих результатів роботи підприємства, регулюється податками і максимальними розмірами не обмежується [4]. Відповідно в умовах карантину оплата праці буде прямо залежати від режиму роботи. Як вже зазначалося вище, при встановленні гнучкого робочого часу або

при переведенні працівників на умови дистанційної чи віддаленої роботи, оплата праці буде здійснюватися у повному обсязі. Натомість при встановленні неповного робочого часу, заробітна плата буде обраховуватися пропорційно відпрацьованому часу або залежно від виробітку.

Важливий момент полягає і у порядку надання відпустки. За бажанням та можливістю працівника йому може бути надано відпустку – як оплачувану, так і неоплачувану. У Законі України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, спрямованих на запобігання виникненню і поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19)» було доповнено статтю 26 Закону України «Про відпустки» частиною третьою у якій вказано, що у разі встановлення Кабінетом Міністрів України карантину термін перебування у відпустці без збереження заробітної плати на період карантину не включається у загальний термін [1].

Варто також додати, що ряд норм закону № 540-IX врегульовують також питання втрати роботи або частини заробітної плати. У ньому теж передбачено допомогу по частковому безробіттю у зв'язку із зупиненням (скороченням) виробництва продукції без припинення трудових відносин у разі, якщо роботодавцем вживаються заходи щодо профілактики та запобігання поширенню епідемії на виконання відповідного рішення місцевої державної адміністрації. Окрім того, допомога по частковому безробіттю надається застрахованим особам у разі втрати ними частини заробітної плати внаслідок вимушеного скорочення передбаченої законодавством тривалості робочого часу у зв'язку із зупиненням (скороченням) діяльності через проведення заходів щодо запобігання виникненню та поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19), передбачених карантинном, встановленим Кабінетом Міністрів України, за зверненням роботодавця для її виплати працівникам [1].

Враховуючи вище наведене, можна сказати, що світова пандемія внесла чимало корективів у трудову діяльність. Проте усі зміни правового регулювання трудових відносин були необхідними і хоча й приймалися у досить короткий час передбачили майже усі аспекти охорони основних категорій у системі умов праці.

### Список використаних джерел:

1. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, спрямованих на запобігання виникненню і поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19) : Закон України від 17.03.2020. *База даних «Законодавство України» / ВР України.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/530-20#Text> (дата звернення: 14.11.2020).
2. Щодо надання роз'яснень стосовно деяких норм чинного законодавства в частині захисту прав працівників. Лист, Витяг, Питання-відповідь від 29.03.2007. *База даних «Законодавство України» / ВР України.* URL: [https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v713\\_203-07#Text](https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v713_203-07#Text) (дата звернення: 14.11.2020).
3. Особливі режими роботи працівників під час карантину. URL: <http://pravokator.club/statti/osoblyvi-rezhymy-roboty-pratsivnykiv-pid-chas-karantynu/>
4. Оплата праці на підприємстві. URL: <https://library.if.ua/book/20/1629.html>

**Небожук А.Р.**

*студентка 2 курсу ОР «Магістр»,*

*Інститут права*

*Київського національного університету імені Тараса Шевченка*

## **ОСОБЛИВОСТІ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ДІТЕЙ-СИРІТ ТА ДІТЕЙ, ПОЗБАВЛЕНИХ БАТЬКІВСЬКОГО ПІКЛУВАННЯ У 2015–2020 РОКАХ В УКРАЇНІ**

В усіх країнах світу та в Україні існує таке соціальне явище, як сирітство, що потребує особливої уваги з боку держави. Щороку близько 8 тисяч дітей залишаються без батьківського піклування, зокрема через складні життєві обставини, безвідповідальне ставлення батьків до виконання своїх обов'язків, вживання батьками алкоголю, наркотичних засобів, а також через їх жорстоке поводження з дитиною. Соціально-правовий захист дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування в Україні є однією з важливих складових соціальної політики держави. Соціальним захистом

позначають увесь комплекс заходів, спрямованих на створення безпечного соціального середовища людини.

Крім того, у зв'язку з адаптацією законодавства України до європейських стандартів та необхідністю досягнення критеріїв та вимог, що висуваються до кандидатів для вступу до Європейського Союзу, потребує реалізації завдання створення найкращих умов для життєдіяльності людей і досягнення соціальної справедливості, розвиток системи соціального забезпечення, стандартизація системи соціальних пілг та допомог. Саме в системі соціального захисту відображається сутність соціальної політики держави, реалізується право на охорону здоров'я, соціальне забезпечення, соціальну та медичну допомогу, користування послугами соціальних служб та інше [1, с. 90].

Створення прийнятних умов для соціально незахищених категорій дітей є одним з найважливіших завдань сьогодення. Воно полягає в інтеграції осиротілих дітей в соціум через пріоритетність в соціальній політиці саме сімейних форм виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. Органи державної влади й місцевого самоврядування покликані вирішувати це питання, оскільки як діяльність держави соціальний захист відноситься до одного із напрямів соціальної політики.

Дослідженню особливостей державної політики соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, присвячені праці вітчизняних фахівців: А.В. Євдокимова, О.О. Кармазіна, Н.М. Комарова, Л.Ф. Кривачук, Л.Ю. Малюга, Л.М. Мельничук, О.М. Ноздріна, І.В. Пеша, О.С. Погрібна, Т.І. Шевченко та ін. Підтримуючи суттєвий внесок цих та інших вчених, справедливим буде наголосити, що питання особливостей державної політики соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування потребує наукового аналізу з врахуванням останніх змін у соціальній політиці держави.

До сучасних інституційних форм вирішення проблеми дітей-сирітства та дітей, що позбавлені батьківського піклування відносять: усиновлення (удочеріння); встановлення опіки та піклування; передача дітей до прийомних сімей та дитячих будинків сімейного типу [2, с. 71]. На законодавчому рівні розпочато реформування

державної системи опіки, яке спрямоване на деінституалізацію дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, сформовано правовий та фінансовий механізми розвитку альтернативних форм сімейного виховання дітей, які залишилися без батьківського піклування, створено єдину базу даних дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, усунуто дискримінацію у фінансуванні утримання таких дітей залежно від форми влаштування та ін. [3]. Вжиті заходи дозволили зменшити безпритульність дітей, активізувати їх усиновлення громадянами України, забезпечити пріоритетність національного усиновлення над міждержавним. Унаслідок розвитку сімейних форм виховання значно зменшилася кількість дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, влаштованих у заклади для таких дітей [4].

За даними Міністерства соціальної політики станом на 31.03.2018 року в Україні функціонує 1039 дитячих будинків сімейного типу, в яких виховується 6 929 дітей та 3 646 прийомних сімей, в яких виховується 6 863 дитини. У прийомних сім'ях та дитячих будинках сімейного типу виховується 13 792 дитини. У сім'ях опікунів, піклувальників виховується 51 204 дитини-сироти та дитини, позбавленої батьківського піклування. Загалом сімейними формами виховання (опіка, піклування, прийомні сім'ї та дитячі будинки сімейного типу) охоплено 64 996 дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. За 2018 рік спостерігається збільшення кількості дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, на 40 осіб або 0,8% [5].

За статистичними даними служб у справах дітей області загальна кількість дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського, що перебувають на первинному обліку відповідних служб, складає 4749, з яких біологічних сиріт – 1558, або 33%. Відсоткова чисельність дітей що набули статус «діти – сироти», при наявності в них батьків, складає наступну картину: 80% дітей, батьки яких нехтували батьківськими обов'язками, вели асоціальний спосіб життя у зв'язку з цим їх позбавили батьківських прав; 5% дітей, батьки яких покинули у пологових будинках, медичних закладах; 3% дітей, батьки яких визнанні судом безвісно відсутніми, померлими; 1% дітей, батьки яких визнанні судом недієздатними, або таких, що з

певних причин не можуть забезпечити належного утримання та догляду за дитиною (тяжко хворіють); 6% дітей, батьки яких знаходяться у місцях позбавлення волі; 4% дітей, які відібрані у батьків без позбавлення батьківських прав. Відповідно до аналізу – 45(-2) дітей постраждали від фізичного насильства, 3(+1) – від сексуального, 22(-2) – від психологічного. Загалом протягом 2018 року розглянуто 123 повідомлення про скоєння насильства в сім'ї над дитиною та 2 – поза сімейним оточенням. Одна дитина була вилучена із сім'ї у зв'язку із скоєнням фізичного насильства.

Здійснюючи захист дітей, яких було виявлено як постраждалих від жорстокого поводження протягом 2018 року, службами у справах дітей спільно з іншими суб'єктами, причетними до соціального захисту дітей, були вжиті наступні заходи соціально-правового характеру: 11 дітей отримали психологічну допомогу; 3 медичну допомогу; 56 комплексну допомогу; 55 осіб притягнуто до адміністративної відповідальності; 2 осіб притягнуто до кримінальної відповідальності. В судовому порядку захищені інтереси 7 дітей; 3 батьків позбавлені батьківських прав. Служби у справах дітей в своїй роботі за для вирішення вищенаведеної проблематики у звітному періоді, прийняли до вжиття заходи, щодо захисту дітей, які зазнавали насильницькі дії в сім'ї та поза її межами – 3 отримали психологічну допомогу; 27 отримали комплексну допомогу; 4 дітей було вилучено з сімейного оточення. За скоєння насильства над дитиною: 17 дорослих осіб притягнуто до адміністративної відповідальності; 2 дорослих осіб притягнуто до кримінальної відповідальності; 7 дітей направлено на обстеження до закладів охорони здоров'я, в судовому порядку захищені інтереси 1 дитини [6].

Окрім цього, усе частіше можна почути такий термін, як «соціальні сироти». Недостатній державний захист та підтримка особливих сімей, знижує потенційну можливість усунення певних ризиків у родині зі складними життєвими обставинами, а саме жорстке поводження з дітьми, алкоголізм та наркотична залежність батьків, залишають у сприйнятті дитиною навколишнього середовища негативний вплив, що підштовхує та дає приклад сприйняття життя й поводження у суспільстві таким самим чином. Відповідно до ситуації, що супроводжується соціальними,

економічними, психологічними причинами, більшість дітей при наявності у них родини залишаються «соціальними сиротами», до яких можна віднести безпритульних і бездоглядних дітей, тих що перебувають на вулиці [7].

Відмічаючи важливість інтеграції осиротілих дітей в соціум через сімейні форми виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, на нашу думку, необхідно одночасно активізувати процеси розвитку системи соціального захисту, спрямовані на усунення причин виникнення соціальних сиріт. Запобігання соціального сирітства через виявлення та поступове усунення причин його виникнення є першочерговим завданням для органів державного управління. Комплекс таких заходів відноситься до першого рівня ієрархії управління у сфері захисту соціально незахищених дітей. Другий рівень ієрархії передбачає заходи, спрямовані на повернення дітей до біологічних батьків. Третій, четвертий та п'ятий рівні – відповідно проведення заходів щодо усиновлення (удочеріння), встановлення опіки та піклування і передачі дітей до прийомних сімей та дитячих будинків сімейного типу.

Крім того, указ Президента України від 22 жовтня 2012 р. № 609 «Про Національну стратегію профілактики соціального сирітства на період до 2020 року» [8] прийнятий з метою забезпечення реалізації кожною дитиною права на виховання в сім'ї, зростання в безпечному сімейному оточенні, підвищення ефективності роботи державних органів та органів місцевого самоврядування із запобігання соціальному сирітству, вдосконалення системи надання соціальних послуг дітям і сім'ям з дітьми.

Національна стратегія профілактики соціального сирітства на період до 2020 року визначає мету, основні завдання, спрямовані на створення умов для забезпечення належного соціального захисту дітей та сімей, що мають дітей і опинилися в складних життєвих обставинах, утвердження в суспільстві сімейних цінностей, виховання відповідального батьківства, зменшення кількості дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, які виховуються в інтернатних закладах, дітей, які перебувають поза сімейним оточенням. У відповідності до змісту завдань, що стосуються соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених



батьківського піклування, представляється доцільним розвинути систему соціального захисту таких дітей, виходячи з ієрархії управління у цій сфері, де завдання щодо управління згруповані за принципом пріоритетності їх виконання.

Таким чином, дослідження особливостей державної політики соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, у 2015–2020 роках дає змогу зробити висновок, що державна політика України даної категорії осіб орієнтується на міжнародні вимоги та стандарти соціального захисту та спрямована на розвиток і підтримку національного усиновлення та інших форм сімейного виховання таких дітей. Оскільки діти складають найбільш перспективну для розвитку країни частину населення, необхідно забезпечити їх безпеку та розвиток в рідній країні. Реалізація всебічного превентивного контролю питань захисту дітей в усіх сферах діяльності сприятиме посиленню захищеності дітей, що допоможе зменшити ризики неефективного функціонування механізму соціального захисту дітей в Україні.

### Список використаних джерел:

1. Малюга Л.Ю. Теоретико-правові питання соціального захисту багатодітних сімей в Україні в контексті євроінтеграційного спрямування. *Eurasian Academic Research Journal*. 2017. Т. 1. С. 89–95.
2. Питання формування ефективності родинних форм влаштування дітей, позбавлених батьківського піклування : 2-ге видання / [Н.М. Комарова, Л.М. Мельничук, І.В. Пеша та ін.]. Київ : Державний ін-т проблем сім'ї та молоді, 2004. 128 с.
3. Ноздріна О.М. Система державних органів соціального захисту прав дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. *Держава і право. Юридичні і політичні науки*. 2006. № 33. С. 262–271.
4. Погрібна О.С., Шевченко Т.І., Євдокимова А.В. Державне управління у сфері соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, у Сумській області. *Вісник СумДУ. Серія «Економіка»*. 2015. № 4.
5. Мета деінституалізації – реалізація права кожної дитини на сім'ю. URL: <https://www.msp.gov.ua/news/15560.html>
6. Захист дітей, які потребують особливого захисту суспільства. Статистичний збірник її Державна служба статистики України. Київ, 2018. С. 77. URL: [http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat\\_u/2018/zb/07/zb\\_zdpus\\_2017.pdf](http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2018/zb/07/zb_zdpus_2017.pdf)

7. Кривачук Л.Ф. Державна політика в сфері охорони дитинства в Україні: формування та реалізація. Львів : ЛДФА, 2012. 480 с.

8. Указ Президента України «Про Національну стратегію профілактики соціального сирітства на період до 2020 року» № 609/2012 від 22 жовтня 2012 року. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/609/2012>

**Свищо В.С.**

*студентка;*

**Остапенко Л.О.**

*кандидат юридичних наук, доцент,*

*Національний університет «Львівська політехніка»*

## **ТРУДОВИЙ ДОГОВІР В ЕЛЕКТРОННІЙ ФОРМІ. ТЕНДЕНЦІЇ ВПРОВАДЖЕННЯ ДО НАЦІОНАЛЬНОГО ТРУДОВОГО ЗАКОНОДАВСТВА**

У сучасних умовах розвитку Україна прагне до європейської інтеграції у зв'язку з перспективами, які відкриває перед нами європейський ринок. Кожна країна ЄС дбайливо ставиться до реалізації соціальної політики на своїй території, створює належні та прогресивні умови для розвитку суспільства шляхом впровадження нових механізмів гарантування та реалізації прав людини в соціально-економічній сфері. У нашій державі також активно проводиться реформування соціального сектору. У зв'язку з розробкою проекту Трудового кодексу України вбачається необхідність осучаснення трудового законодавства та його адаптування до теперішнього рівня розвитку трудових правовідносин [1, с. 84].

Ознакою сучасного світу є його стрімкий розвиток: кожен день з'являються нові технології, вдосконалюються механізми та процеси, посилюються глобалізаційні процеси, що зумовлюють завдяки новим технологіям швидкий обмін інформацією. Очевидно, що трудові права відтепер є одним із головних та визначальних чинників подальшого розвитку міжнародного співробітництва. І якщо раніше трудові права були лише декларативними можливостями людини, то

тепер від рівня їхнього визнання та забезпечення залежить і становище країни на міжнародній арені, розвиток та встановлення з нею політичних, економічних зв'язків.

Одним із основоположних інститутів трудового права є інститут трудового договору, адже саме він слугує підставою виникнення трудових правовідносин між працівником і роботодавцем. Проте форми укладення такого договору залишаються незмінними, що суперечить повноцінному реформуванню та вдосконаленню зазначеного інституту [2, с. 43–44].

Так, наприклад, у ч. 1 ст. 24 КЗпП передбачено, що «трудовий договір укладається, як правило, в письмовій формі», і додатково визначається перелік пунктів щодо обов'язковості дотримання суто письмової форми сторонами договору [3].

Трудовий договір є угодою між працівником і власником підприємства, установи, організації або уповноваженим ним органом чи фізичною особою, за якою працівник зобов'язується виконувати роботу, визначену цією угодою, з підляганням внутрішньому розпорядкові, а власник підприємства, установи, організації або уповноважений ним орган чи фізична особа зобов'язується виплачувати працівникові заробітну плату і забезпечувати умови праці, необхідні для виконання роботи, передбачені законодавством про працю, колективним договором і угодою сторін [4].

Проте з розвитком технологій, впровадженням нових систем комунікації за допомогою всесвітньої мережі «Інтернет», виникла можливість укладення трудового договору в електронному вигляді та необхідність закріплення такої можливості на законодавчому рівні.

У ч. 1 ст. 5 Закону України (від 22.05.2003 р. № 36, ст. 275) «Про електронні документи та електронний документообіг» надається чітке визначення електронного документа: ним визначається документ, інформація в якому зафіксована у вигляді електронних даних, включаючи обов'язкові реквізити документа [5].

За законодавством України, видається можливим укладення трудового договору шляхом оформлення його у формі електронного документа, який за дотримання необхідних умов, урахуваючи загальні уявлення про зміст договору, буде вважатися дійсним. Тобто структура трудового договору буде цілком збережена, основною відмінністю стане

тільки спосіб закріплення прав та обов'язків сторін та істотних умов, без яких такий договір буде вважатися неукладеним.

Однак, чинним законодавством передбачено укладання трудового договору в письмовій та усній формах, та перевага все ж надається саме письмовій.

Також у ч. 4 ст. 5 зазначеного Закону указано, що візуальною формою подання електронного документа є відображення даних, які він містить, електронними засобами або на папері у формі, придатній для приймання його змісту людиною. Тобто суб'єкти трудових правовідносин можуть укладати трудовий договір в електронній формі, а потім для зручності вже укладений документ роздрукувати на папері [6, с. 136].

Сучасний досвід європейських країн, зокрема Данії, Німеччини та Великобританії, демонструє високу ефективність використання на практиці електронного документообігу у різних сферах трудової діяльності працівників. Якщо раніше вся документальна база містилась виключно в паперовому вигляді, то наразі як альтернатива існує електронний варіант документів [7, с. 145–146].

Такий підхід дозволяє, як засвідчує практика, спростити саму процедуру укладення трудових договорів, оскільки працівники можуть розпочинати виконання своїх трудових обов'язків, не витрачаючи час на особисту присутність під час їх укладення з роботодавцем. Безперечна перевага електронного документообігу полягає також у тому, що він поступово буде зменшувати обсяг паперових документів і проблем, пов'язаних із їх використанням, таких, наприклад, як втрата документа, складність внесення змін тощо. На додачу, комп'ютеризація, що стане необхідним наслідком такої перебудови, дозволить зменшити витрати на додаткові штатні одиниці, до кола обов'язків яких входить робота з паперовими носіями [1, с. 85].

Враховуючи вищевикладене, слід підсумувати, що в контексті реформування трудового законодавства, на нашу думку, доцільно було б врахувати світову технологізацію та запровадити законодавчі підстави для використання електронних форм трудових договорів, що буде сприяти подальшому розвитку соціально-трудових відносин.

### Список використаних джерел:

1. Швець Н., Черняченко Д. Електронна форма трудового договору в контексті реформування законодавства про працю. *Підприємництво, господарство і право*. № 1. 2019. С. 84–89.
2. Прогонюк Л. Ю. Сучасні тенденції розвитку трудових прав в Україні. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. № 6. 2019. С. 42–46.
3. Кодекс законів про працю України. *Відомості Верховної ради України*. Ст. 24.
4. Кодекс законів про працю України. *Відомості Верховної ради України*. Ст. 21.
5. Про електронні документи та електронний документообіг : Закон України від 22.05.2003. *Відомості Верховної Ради України*. Ст. 5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/851-15#Text> (дата звернення: 09.11.2020).
6. Поклонська О.Ю. Форма трудового договору в контексті національного законодавства. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2020. № 43. С. 134–137.
7. Бурчак А.Ю. Електронна форма трудового договору. *Журнал східноєвропейського права*. 2018. № 52. С. 144–148.

**Трусов Я.І.**

*курсант,*

*Національний юридичний університет  
імені Ярослава Мудрого*

## УКЛАДАННЯ ТРУДОВОГО ДОГОВОРУ З ФРІЛАНСЕРОМ

Дослідження юридичних гарантій реалізації особою права на працю у трудовому праві великою мірою пов'язане з трудовим договором як основоположним і фундаментальним правочином з питань праці.

Поняття трудового договору закріпленого у чинному законодавстві. Згідно з положеннями ст. 21 Кодексу законів про працю поняття трудового договору визначено як угоду між працівником і власником підприємства, установи, організації або уповноваженим ним органом чи фізичною особою, за якою працівник зобов'язується виконувати роботу, визначену цією угодою, з підляганням внутрішньому трудовому розпорядку, а власник

підприємства, установи, організації або уповноважений ним орган чи фізична особа зобов'язується виплачувати працівникові заробітну плату і забезпечувати умови праці, необхідні для виконання роботи, передбачені законодавством про працю, колективним договором і угодою сторін [1]. Однак наведене визначення не відповідає сучасному поняттю трудового договору та сучасним реаліям існування соціально-трудова відносин так як сучасність не стоїть на місці, наразі працювати можна не виходячи з власного будинку. Інтернет скоротив, а то й усунув дистанції між партнерами, колегами, підлеглим і керівником, замовником і виконавцем. Досягати значного відсотка поставленої роботодавцем мети віднедавна можна, не виходячи за межі власного житла, що значно спрощує супутні клопоти й зменшує пов'язані з ними витрати, дає можливість повною мірою сконцентруватися на досягненні результату.

Фріланс – це співпраця з замовником/роботодавцем переважно на тимчасовій основі, що здійснюється через інтернет-мережу. Замовлені завдання виконуються на території виконавця, а не замовника. Причини виникнення й розвитку фрілансу на українському ринку праці різні, але найчастіше це потреба в додатковому заробітку. Інші мотиви часткового фрілансу значно розширилися завдяки швидкому розвитку сфери послуг, подальшому поглибленню поділу інтелектуальної праці, стрімкому прогресу цифрових технологій [2, с. 285].

Однією з особливостей фрілансу є строковість договору, яким узаконюються правовідносини замовника й виконавця. Як правило строк цей перебуває в прямій залежності від виконаного завдання й досягнутої мети.

Строк договору за своєю сутністю є правовстановлювальним, оскільки від його узгодження залежить факт виникнення суб'єктивних прав, а також обов'язків строкового трудового договору [3, с. 21].

Як видається, на сьогодні фрілансери – це незалежні висококваліфіковані працівники, які не перебувають у штаті організацій, а самостійно надають послуги замовникам завдяки використанню інформаційно-комунікаційних технологій без укладання довгострокового трудового договору. Практично всі

фрілансери використовують інформаційно-комп'ютерні технології для зв'язку із замовниками, для отримання й поширення інформації про себе. Однак більшість, яка дедалі зростає, фрілансерів здійснюють свою основну діяльність, працюючи дистанційно на комп'ютері, практично майже ніколи не зустрічаючись зі своїми замовниками [2, с. 287].

Отже, ознаками фрілансу є: дистанційність, інтерактивність комунікації та чіткість окреслених термінів виконання завдань.

Розглянемо переваги та недоліки фрілансу, зі сторони фрілансера та роботодавця. Перевагами роботи фрілансера є: незалежність, свобода вибору робочого завдання; вільний графік роботи; можливість працювати вдома без необхідності постійної витрати на транспорт за для того щоб добратись до місця роботи; максимально комфортні умови праці; порівняно високий рівень доходу та мінімальний процент витрат; можливості для міжнародної співпраці; можливість самостійно обирати партнерів, а не підлаштовуватися під наявний колектив [4, с. 23] та інші.

Недоліками роботи фрілансера є: не завжди є гарантії отримання оплати за виконану роботу; нестабільність прибутків, періодична робота; відсутність соціального пакету; необхідність самому вести бухгалтерію та платити податки; примарні можливості для якісного кар'єрного росту [4, с. 24].

Достатньо вичерпно охарактеризовано переваги й недоліки фрілансу, проте, якщо заглибитись у психологічний аспект питання, можна дійти висновку, що такий тип організації праці більшою мірою підходить для самодисциплінованих, сумлінних працівників.

Висновки. Отже, фріланс є поширеним і затребуваним видом сучасних трудових правовідносин. Водночас основними труднощами, які стосуються практичної реалізації укладення трудового договору із фрілансером, можна вважати відсутність уніфікованого нормативно-правового акту, який би всебічно й повною мірою врегулював питання пов'язані з цим. Такий трудовий договір наразі набирає розвитку в сучасному виду праці, який попри все потребує вдосконалення законодавчої регламентації, в тому числі із застосуванням досвіду іноземних країн.

### Список використаних джерел:

1. Кодекс законів про працю України: Закон України від 10.12.1971 № 322-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08>
2. Солярчук Н.Ю. Фінансова діяльність в Україні : стан та перспективи державного управління. *Економіка праці та соціальна політика*. 2014. № 4. С. 284–289.
3. Сільченко С.О. Строковий трудовий договір за законодавством України: поняття, види, умови укладення, зміни та припинення. Харків : Золоті сторінки, 2005. С. 203.
4. Лескова Л.Ф. Фріланс та його перспективи на українському ринку праці. *Topical issues of science and education*. 2017. № 3. С. 22–25.



## **АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС, ФІНАНСОВЕ, ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРАВО**

**Жиленко Н.В.**

*аспірант,*

*Сумський державний університет*

### **ПРАВОВІ АСПЕКТИ ДІЯЛЬНОСТІ КОМІТЕТУ ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ З ПИТАНЬ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ ЯК СУБ'ЄКТА З ПРОВЕДЕННЯ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ**

Чинним законодавством передбачено перелік суб'єктів уповноважених провадити процедури антикорупційної експертизи в Україні. Такі одиниці, у відповідності до власної санкціонованої компетенції, вживають заходи в цьому напрямі, орієнтовані на досягнення відповідних цілей. Діяльність цілої мережі таких суб'єктів, із одного боку, викликана функціональним призначенням і можливостями останніх, а з іншого – намаганням сприяння якості вказаної перевірки.

З-поміж таких складових елементів аналізованої процедури своє місце відводиться й Комітету Верховної Ради України із питань антикорупційної політики. Названа одиниця, в межах власних законодавчо визнаних повноважень провадить заходи антикорупційної експертизи. Відповідно, це актуалізує проблематику вивчення й дослідження правових аспектів діяльності Комітету Верховної Ради України з питань антикорупційної політики як суб'єкта із проведення антикорупційної експертизи.

У відповідності до ч. 1 ст. 1 ЗУ «Про комітети Верховної Ради України» від 04.04.1995 р. № 116/95-ВР [1] вони є органами Верховної Ради України, які утворюються з числа народних депутатів України для здійснення за окремими напрямами законопроектної роботи, підготовки і попереднього розгляду питань, віднесених до повноважень Верховної Ради України, виконання контрольних функцій [1]. Такі суб'єкти будучи невід'ємними

підрозділами законодавчого органу держави орієнтовані на забезпечення якості майбутніх нормативно-правових актів. Як зауважує О. І. Зозуля, вони наділяються Верховною Радою України певними повноваженнями для забезпечення її діяльності, підзвітні перед нею, а парламент так само у відповідних випадках несе відповідальність за роботу своїх комітетів [2, с. 44]. Вказана думка заслуговує на увагу, адже дійсно діяльність депутата з позиції усвідомлення його функцій неодмінно має провадитися й у складі зазначених комітетів. Тому існування цих суб'єктів є закономірним і виправданим, особливо в умовах сьогодення. Більше того, схоже бачення зустрічається у доробках й інших вчених [3, с. 136; 4, с. 96].

Варто також зауважити, що роль цих одиниць постійно помітно зростає. На наше переконання, це обумовлено демократизацією суспільства, розвитком законодавства, зростанням рівня правової культури тощо. Як слушно зауважує В. Ф. Погорілко, загальною тенденцією сьогодення є організаційно-функціональний розвиток і зростання ролі парламентських комітетів і комісій, особливо у демократичних країнах [5, с. 411–412]. Вважаємо, що у подальшому ця тенденція не втратить своєї актуальності й тільки відчутно неодноразово посилюватиметься. Це мотивується частою видозміною особливостей регульованих відносин, їх складністю й багатогранністю.

Сутність комітетів Верховної Ради України полягає у забезпеченні ними фахової й ґрунтовної підготовки та попереднього розгляду питань, віднесених до повноважень парламенту, а також напрацюванні проєктів його рішень, що загалом спрощує та пришвидшує діяльність Верховної Ради України [2, с. 52–53]. Комітети і тимчасові комісії парламенту становлять цілісну систему, доповнюючи один одного й відрізняючись крім терміну своєї діяльності спрямованістю та обсягом виконуваних ними завдань. Комітети Верховної Ради України залежно від напрямків їх діяльності поділяються на функціональні (здійснюють одну чи декілька функцій) та галузеві (поширюють діяльність на одну чи декілька галузей економічного чи соціально-культурного будівництва), що забезпечує комплексне охоплення комітетами актуальних напрямків парламентської діяльності, високий рівень їх спеціалізації та оптимальний поділ компетенції [2, с. 52–53, 129].

Усвідомлюємо, що для можливості змістовно вивчити й проаналізувати ряд нюансів із того чи іншого питання, в контексті потенційного удосконалення законодавства передбачено декілька таких одиниць, які диференціюються за предметами відання.

Серед таких елементів, на поточному етапі державного будівництва, важливе місце відводиться й Комітету Верховної Ради України з питань антикорупційної політики. Доцільність потреби його функціонування у поточній владній парадигмі не викликає сумніву й критики, заважаючи на помітний суттєвий негативний ефект від різних корупційних проявів. Об'єктивно, його результативна діяльність має важливе значення з позиції необхідної подальшої розбудови антикорупційної інфраструктури в Україні.

Згідно п. 2 додатку до Постанови ВРУ «Про перелік, кількісний склад і предмети відання комітетів Верховної Ради України дев'ятого скликання» від 29.08.2019 р. № 19-IX [6] до предмету відання аналізованого комітету віднесено такі напрями діяльності: 1) формування антикорупційної політики; 2) проведення антикорупційної експертизи законопроектів, поданих суб'єктами права законодавчої ініціативи; 3) запобігання та протидія корупції; 4) запобігання корупції в діяльності юридичних осіб; 5) інші вектори, передбачені законодавством [6]. Як бачимо, робота вказаного суб'єкта орієнтована на широкий діапазон положень, відповідно, пов'язаних із питаннями запобігання корупції. Позитивним убачається те, що окрема позиція присвячена удосконаленню правового забезпечення діяльності ключових антикорупційних інституцій від підсумків роботи яких залежить демонстрація реальних показників із протидії цьому явищу.

Стосовно реалізації заходів із проведення антикорупційної експертизи, то у Рішенні Комітету Верховної Ради України з питань антикорупційної політики «Регламент розгляду Комітетом проектів нормативно-правових актів» від 12.03.2020 р., протокол № 31 [7] передбачені такі заходи у рамках процедури розгляду вказаного комітету проєктів нормативно-правових актів. Зокрема, визначена шкала оцінювання таких документів, строки для усунення недоліків, встановлюються вимоги до рішення про відповідність зазначених положень тощо. Слід також відмітити, що Комітет Верховної Ради України з питань антикорупційної політики не має власної

методології проведення аналізованих заходів. Згідно п. 6 зазначеного регламенту суб'єкт застосовує відповідні положення Методології проведення антикорупційної експертизи» від 24.04.2017 р. № 1395/5 [8], що є затвердженою Міністерством юстиції України.

Отже, Комітет Верховної Ради України з питань антикорупційної політики здійснює антикорупційної експертизу тих проєктів нормативно-правових актів, які не розглядаються Міністерством юстиції України з цих підстав (ч. 2 ст. 55 ЗУ «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 р. № 1700-VII [9]). У цей же час, вказаний суб'єкт застосовує ту саму методологію, що вищезгаданий головний центральний орган виконавчої влади.

Таким чином, на сучасному етапі нормотворення й реалізації процедур антикорупційної експертизи як невід'ємного атрибуту складного процесу об'єктивізації правових норм вагоме місце у цьому процесі відводиться Комітету Верховної Ради України з питань антикорупційної політики. Діяльність такої одиниці в цьому напрямі орієнтована на широкий спектр проєктів нормативно-правових актів і, зважаючи, на роль комітетів має вагоме значення з позиції сприяння антикорупційної стійкості останніх.

Основними правовими аспектами й особливостями роботи цих суб'єктів із питань проведення антикорупційної експертизи слід вважати застосування методик Міністерства юстиції України, а також дорадчий характер висновків останніх. У той же час, діяльність Комітету Верховної Ради України з питань антикорупційної політики в цьому напрямі, на сучасному етапі, є вкрай важливою і заслуговує уваги й подальших досліджень.

### **Список використаних джерел:**

1. Про комітети Верховної Ради України : Закон України від 04.04.1995 р. № 116/95-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/116/95-%E2%F0#Text>
2. Зозуля О. І. Конституційно-правовий статус комітетів Верховної Ради України : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.02. Ужгород, 2019. 508 с.
3. Нижник А. І. Сучасні тенденції надання комітатам Верховної Ради України спеціальних повноважень для здійснення парламентського контролю: організаційно-правовий аспект. *Інформація і право*. 2018. № 4. С. 134–142.
4. Держалюк О. М. Роль парламентських комітетів у відносинах між парламентом і урядом в Україні. *Стратегічні пріоритети*. 2013. № 4. С. 91–100.

5. Погорілко В. Ф., Фріцький О. Ф., Городецький О. В., Корнієнко М. І. та ін. Конституційне право України. Київ : Наукова думка, 1999. 734 с.

6. Про перелік, кількісний склад і предмети відання комітетів Верховної Ради України дев'ятого скликання : Постанова Верховної Ради України від 29.08.2019 р. № 19-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/19-20#Text>

7. Регламент розгляду Комітетом проектів нормативно-правових актів : рішення Комітету Верховної Ради України з питань антикорупційної політики від 12.03.2020 р., протокол № 31. URL: <https://crimecor.rada.gov.ua>

8. Про затвердження Методології проведення антикорупційної експертизи : Наказ Міністерства юстиції України від 24.04.2017 р. № 1395/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v1395323-17#Text>

9. Про запобігання корупції : Закон України від 14.10.2014 р. № 1700-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>

**Журомська Д.В.**

*студент,*

*Київський національний університет  
імені Тараса Шевченка*

## **ВАЛЮТНИЙ НАГЛЯД: ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ**

Здійснювані в Україні політичні, економічні та соціальні реформи корінним чином змінили фінансові відносини як всередині держави, так і на міжнародному рівні. Фундаментальні зрушення, що відбулися, знайшли відображення у скасуванні бар'єрів на шляху вільного руху грошей і капіталів у сфері руху фінансових ресурсів. Держава практично відмовилась від адміністративно-командних засобів впливу на економіку. Внаслідок коригування пріоритетів розвитку та функціонування України у фінансовій сфері, з'явилися якісно нові відносини, від яких залежить становлення незалежної та економічно розвинутої держави. Зазначене безпосередньо стосується відносин, пов'язаних з обігом валюти та валютних цінностей.

Інтеграція України до європейського співтовариства вимагала реформування підходів до регулювання валютного ринку, пошуку

ефективних механізмів і інструментів його здійснення, саме тому була підписана Угода про асоціацію між Україною та ЄС, яка у свою чергу вимагала адаптації українського законодавства до Директиви Ради ЄС 88/361/ЄЕС «Щодо імплементації ст. 67 Договору» від 24.06.1988 р. (вільний рух капіталу) та мала на меті зняття будь-яких заборон в обмеженні руху капіталу, що здійснюється між громадянами, які постійно проживають у державах-членах.

Необхідно зазначити, що законодавче регулювання валютного ринку базується на більше ніж 100 нормативно-правових актах. Серед них найбільш вагомими є Декрет Кабінету Міністрів України «Про систему валютного регулювання та контролю», Закони України «Про Національний банк України», «Про банки і банківську діяльність», «Про зовнішньоекономічну діяльність», «Про здійснення розрахунків в іноземній валюті», «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення», «Про режим іноземного інвестування», «Про платіжні системи», «Про фінансові послуги і державне регулювання ринків фінансових послуг», Митний і Податковий кодекси України. З метою формування нової системи валютного регулювання прийнято Закон України «Про валюту і валютні операції» [1].

Закон України «Про валюту і валютні операції» декларує значну лібералізацію валютних операцій та руху капіталу. Згідно закону валютний контроль було змінено на валютний нагляд який включає в себе систему заходів, спрямованих на забезпечення дотримання суб'єктами валютних операцій та уповноваженими установами валютного законодавства. Покладено початок переходу від системи тотального валютного контролю за кожною операцією до валютного нагляду. Постановою правління Національного банку України від 3 січня 2019 року № 13 було затверджено «Положення про валютний нагляд», де пунктами 4 та 5 визначено, що Національний банк і уповноважені установи здійснюють валютний нагляд в Україні з метою встановлення відповідності здійснюваних валютних операцій валютному законодавству України, враховуючи ризик-орієнтований підхід. При цьому валютний нагляд організовує НБУ за уповноваженими установами шляхом проведення виїзних і невиїзних перевірок

уповноважених установ, їхніх структурних підрозділів, а також застосування до них заходів впливу, що відповідають порушенням, у разі виявлення порушень валютного законодавства [3, с. 210].

Нова система валютного регулювання залишає НБУ право запроваджувати заходи захисту у сфері валютних операцій у разі виникнення обставин, що загрожують стабільності фінансової системи. Зокрема, це може бути регулювання обов'язкового продажу частини валютних надходжень та граничних строків розрахунків за операціями експорту-імпорту, запровадження лімітів на здійснення окремих валютних операцій, встановлення правил здійснення операцій, пов'язаних із рухом капіталу. Водночас ці норми мають лише превентивний характер, оскільки пріоритетом НБУ є поступове зняття всіх валютних обмежень і перехід до режиму вільного руху капіталу [2, с. 96].

Також необхідно зазначити, що із введенням в дію нового валютного законодавства кардинально змінилися підходи у питанні відповідальності за порушення вимог валютного законодавства. З'явилися нові види заходів впливу, які НБУ може застосовувати до уповноважених установ – агентів валютного нагляду за порушення ними вимог валютного законодавства, а саме: письмове застереження; обмеження, зупинення чи припинення здійснення небанківською фінансовою установою, оператором поштового зв'язку окремих видів валютних операцій; зупинення, відкликання (анулювання) ліцензії НБУ на здійснення валютних операцій.

Отже, нове правове регулювання валютного нагляду повинно стати підґрунтям для полегшення ведення бізнесу та інвестиційного клімату в Україні, припливу іноземного капіталу, стійкого економічного зростання.

### **Список використаних джерел:**

1. Закон України «Про валюту і валютні операції» від 21 червня 2018 року № 2473-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2473-19> (дата звернення: 01.09.2021).
2. Лісовол О. М. Фінансово-правове регулювання валютного контролю в Україні : дис. на здобуття наук. ступеня к. ю. н. : 12.00.07. Київ, 2019. 219 с.
3. Мякота К. А. Еволюція системи валютного контролю України з часів незалежності до сьогодні. *Право і суспільство*. 2019. № 5. С. 204-212.

**Коломійчук В.О.**

*адвокат, здобувач,*

*Київський національний торговельно-економічний університет*

## **«АНТИРЕЙДЕРСЬКА» КОМІСІЯ ЯК ОРГАН ПРОТИДІЇ РЕЙДЕРСТВУ**

Зв'язок явища рейдерства та процедури державної реєстрації очевидний – під час протиправного захоплення певного активу зловмисник здійснює маніпуляцію з Державним реєстром речових прав, зокрема реєструє актив на себе чи третіх осіб, оскаржує законну реєстрацію, забороняє відчувати актив тощо.

У свій час заступниця Міністра юстиції України з питань державної реєстрації О. Оніщук зазначала, що рейдерство в державних реєстрах здійснюється різними способами, але можна впевнено стверджувати, що основною причиною цього явища є недосконала реформа у сфері державної реєстрації [1].

У жовтні 2016 року вітчизняний законодавець зробив якісний крок у боротьбі з рейдерством – було прийнято Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення державної реєстрації прав на нерухоме майно та захисту прав власності» № 1666-VIII [2] на виконання реформи адміністративних послуг у сфері державної реєстрації.

Вказаним актом, поміж іншого, Закон України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень» (далі – Закон про реєстрацію) було доповнено новою статтею 37-1 «Здійснення контролю у сфері державної реєстрації прав», яка передбачила повноваження Міністерства юстиції щодо контролю, у тому числі моніторингу реєстраційних дій у Державному реєстрі прав, у сфері державної реєстрації з метою виявлення порушень порядку державної реєстрації прав державними реєстраторами, уповноваженими особами суб'єктів державної реєстрації прав [3].

Окрім цього, стаття 37 Закону про реєстрацію передбачала можливість оскаржити реєстраційну дію або відмову в ній до Міністерства юстиції [3]. Таке оскарження стало досудовим



способом захистити свої права та скасувати незаконну дію чи бездіяльність у сфері державної реєстрації.

У подальшому наказом Міністерства юстиції від 12.01.2016 № 37/5 (втратив чинність) було затверджено Положення про Комісію з питань розгляду скарг у сфері державної реєстрації, яка відповідно до п. 2 Положення є визнавалася постійно діючим колегіальним консультативно-дорадчим органом при Міністерстві юстиції, що в межах повноважень забезпечує розгляд скарг у сфері державної реєстрації [4]. З огляду на своє функціональне призначення орган отримав неофіційну назву «Антирейдерська комісія»<sup>1</sup>.

Повноваження цього органу, окрім згаданого наказу № 37/5, визначені також Законом про реєстрацію, Законом України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань» та Порядком розгляду скарг у сфері державної реєстрації, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 25.12.2015 № 1128. В цілому, до їх кола входить: скасування реєстраційних дій та блокування доступу до державного реєстру, скасування акредитації державного реєстратора, притягнення до відповідальності посадової особи територіального органу Міністерства юстиції, направлення до Вищої кваліфікаційної комісії нотаріату при Міністерстві юстиції подання щодо анулювання свідоцтва про право на зайняття нотаріальною діяльністю.

09.01.2020 наказом Міністерства юстиції № 71/5 затверджено нове Положення про Колегії з розгляду скарг на рішення, дії або бездіяльність державного реєстратора, суб'єктів державної реєстрації, територіальних органів Міністерства юстиції, наказ № 37/5 визнано таким, що втратив чинність [5].

Концептуально призначення «Антирейдерської» комісії не змінилось, про нове положення передбачило створення Центральної колегії та регіональних колегій (для пришвидшення розгляду скарг та зручності в їх підтриманні особисто), зміну структури рішення Колегії (зокрема, запровадження стислих та повних мотивів рішення під хештегами «Мін'юстПростоюМовою» та «Мін'юстОфіційно»),

---

<sup>1</sup> Наразі орган має назву «Колегія з розгляду скарг на рішення, дії або бездіяльність державного реєстратора, суб'єктів державної реєстрації, територіальних органів», проте у цілях вказаної публікації буде використовуватись назва «Антирейдерська комісія».

оновлення кадрового складу колегій. Міністр юстиції Д. Малюська з цього приводу також зазначив, що змінено підходи до розгляду скарг. Якщо раніше по більшості скарг були відмови з формальних підстав – наприклад, через неналежне засвідчення копій, то зараз такої практики взагалі немає – не відмовляємо у розгляді скарги з формальних підстав [6].

Цікавою є статистика, розміщена на офіційному сайті Міністерства юстиції. Протягом січня-березня 2021 року «Антирейдерською» комісією було проаналізовано 679 кейсів, із яких 188 – задоволено. Як свідчать дані офіційної статистики, в I кварталі 2021 року збільшився відсоток скарг, у задоволенні яких Комісія рекомендувала відмовити. З усього масиву розглянутих кейсів «відмови» складають майже 72%. Як стверджує О. Оніщук, це є позитивною динамікою, що підтверджує ефективність кроків, зроблених у напрямі протидії «реєстраційному» рейдерству [7]. Що стосується минулого року, то за період з 16.01.2020 по 29.12.2020 «Антирейдерською» комісією було проаналізовано 2 694 кейси, з яких: 1 104 – задоволено; 1 590 – відмовлено по суті. При цьому кількість реєстраційних порушень у 2020 році суттєво скоротилася. В 48% рішень Колегії про відмову в задоволенні скарги було констатовано, що оскаржувані дії (рішення) державних реєстраторів проведенні відповідно до законодавства. Для прикладу: у 2019-му відмов з таких мотивів було втричі менше – всього 17% [8].

Варто звернути увагу на те, що у Верховній Раді вже на опрацюванні комітетів наразі перебуває законопроект від 06.11.2020 № 4338 «Про внесення змін до деяких законів України у зв'язку з впорядкуванням діяльності у сфері державної реєстрації речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень та у сфері державної реєстрації юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань» [9]. Вказаний акт пропонує повністю скасувати повноваження Міністерства юстиції щодо функцій адміністративного перегляду рішень, дій чи бездіяльності суб'єктів державної реєстрації, що залишить виключно судовий спосіб захисту порушених прав в результаті незаконних реєстраційних дій. Цей законопроект розроблено на виконання Указу Президента України від 08.11.2019 № 837/2019 «Про невідкладні заходи з проведення реформ та зміцнення держави» [10].

З огляду на Президентську ініціативу та підтримку законопроекту Кабінетом Міністрів України, прогноую, що з 01.01.2022 (такий термін встановлено у законопроекті) діяльність «Антирейдерської» комісії буде припинено.

Можливість таких змін викликає двозначну реакцію. З однієї сторони у ряді випадків «Антирейдерська» комісія, попри декларацію невтручання у спір про право, перебирала на себе функцію суду, а тому логічним кроком є її ліквідація. Але з іншої сторони, оперативне реагування на дії рейдерів, що успішно вдавалось «Антирейдерській» комісії, буде малоймовірним у випадку виключно судового контролю. Принаймні нинішні процедури адміністративного судочинства не передбачають можливості скасування реєстраційної дії у день її здійснення, а законопроект № 4338 наразі таких змін не пропонує.

### **Список використаних джерел:**

1. Обережно – рейдерство! Як захистити державні реєстри та майно? Юридична газета. Публікація від 13.08.2019. URL: <https://jur-gazeta.com/publications/practice/inshe/oberezhno--reyderstvo-yak-zahistiti-derzhavni-reestri-ta-mayno.html> (дата звернення: 28.08.2021).

2. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення державної реєстрації прав на нерухоме майно та захисту прав власності: Закон України від 06.10.2016 № 1666-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1666-19#Text> (дата звернення: 28.08.2021).

3. Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень : Закон України від 01.07.2004 № 01.07.2004. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1952-15#n428> (дата звернення: 28.08.2021).

4. Про діяльність Комісії з питань розгляду скарг у сфері державної реєстрації та Комісії з питань акредитації суб'єктів державної реєстрації та моніторингу відповідності таких суб'єктів вимогам акредитації : Наказ Міністерства юстиції України від 12.01.2016 № 37/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0042-16#Text> (дата звернення: 28.08.2021).

5. Про затвердження Положення про Колегії з розгляду скарг на рішення, дії або бездіяльність державного реєстратора, суб'єктів державної реєстрації, територіальних органів Міністерства юстиції : Наказ Міністерства юстиції України від 09.01.2020 № 71/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0024-20#Text> (дата звернення: 28.08.2021).

6. Денис Малоська: Колегія планує розглядати не менше 100 скарг щотижня. Міністерство юстиції України. Публікація від 30.04.2020. URL: <https://minjust.gov.ua/>

news/ministry/denis-malyuska-kolegiya-planue-rozglyadati-ne-menshe-100-skarg-schotijnya (дата звернення: 28.08.2021).

7. Динаміка зменшення: кількість скарг у сфері державної реєстрації бізнесу знизилась протягом I кварталу 2021 року. Міністерство юстиції України. Публікація від 20.04.2021. URL: <https://minjust.gov.ua/news/ministry/dinamika-zmshennya-kilkist-skarg-u-sferi-derjavnoi-reestratsii-biznesu-znizilas-protuyagom-i-kvartalu-2021-roku> (дата звернення: 28.08.2021).

8. Кількість реєстраційних порушень у 2020 році суттєво скоротилася: в кожному другому рішенні «антирейдерської» колегії Мін'юсту про відмову в задоволенні скарги було констатовано, що оскаржувані реєстраційні дії законні. Міністерство юстиції України. Публікація від 29.01.2021. URL: <https://minjust.gov.ua/news/ministry/kilkist-reestratsiynih-porushen-u-2020-rotsi-suttevo-skorotilasya-v-kojnomu-drugomu-rishenni-antireyderskoi-kolegii-minyustu-pro-vidmovu-v-zadovolenni-skargi-bulo-konstatovano-scho-oskarjувani-reestratsiyni-dii-zakonni> (дата звернення: 28.08.2021).

9. Про внесення змін до деяких законів України у зв'язку з впорядкуванням діяльності у сфері державної реєстрації речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень та у сфері державної реєстрації юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань: Проект Закону від 06.11.2020 № 4338. URL: [http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4\\_1?pf3511=70368](http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=70368) (дата звернення: 28.08.2021).

10. Про невідкладні заходи з проведення реформ та зміцнення держави : Указ Президента України від 08.11.2019 № 837/2019. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/8372019-30389> (дата звернення: 28.08.2021).

**Кравчук О.В.**

*аспірантка,*

*Національний університет біоресурсів  
і природокористування України*

## **ДО ПИТАННЯ СУДДІВСЬКОГО РОЗСУДУ ПРИ ЗАБЕЗПЕЧЕННІ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПОЗОВУ**

Статтю 150 Кодексу адміністративного судочинства України суду надане право за заявою учасника або з власної ініціативи вжити визначені цією статтею заходи забезпечення позову.

Згідно з частиною другою статті 150 Кодексу адміністративного судочинства України забезпечення позову допускається як до пред'явлення позову, так і на будь-якій стадії розгляду справи, якщо: 1) невжиття таких заходів може істотно ускладнити чи унеможливити виконання рішення суду або ефективний захист або поновлення порушених чи оспорюваних прав або інтересів позивача, за захистом яких він звернувся або має намір звернутися до суду; або 2) очевидними є ознаки протиправності рішення, дії чи бездіяльності суб'єкта владних повноважень, та порушення прав, свобод або інтересів особи, яка звернулася до суду, таким рішенням, дією або бездіяльністю.

Вжите у зазначеній правовій нормі словосполучення «суд ... має право» вказує на дискрецію суду при вирішенні питання про забезпечення позову навіть за наявності підстав для такого забезпечення, визначених статтею 150 КАС України. Так само презюмується дискреційність суду при вирішенні питання про достатність підстав для забезпечення позову: у кожному спірному випадку суд самостійно надає змістовної оцінки поняттям «істотне ускладнення», «ефективний захист».

Загалом ухвали суду щодо питань забезпечення позову характеризуються науковцями як найбільш поширені судові рішення адміністративного суду першої інстанції, ухвалені на підставі процесуального розсуду [1, с. 109].

Водночас, згідно з вимогами статті 242 КАС України, рішення суду повинно ґрунтуватися на засадах верховенства права, бути законним і обґрунтованим, відповідати завданню адміністративного судочинства.

На переконання М. Гарієвської, саме формулювання підстав забезпечення позову через оцінні поняття спричиняє помилкову упевненість суду про необхідність вжиття заходів забезпечення позову [2, с. 118].

За таких умов особливо актуальною постає проблема меж суддівського розсуду при вирішенні питання про забезпечення позову, адже межі розсуду уявляються найбільш об'єктивними детермінантами, які впливають на суть рішення [3, с. 127].

Розуміння того, який обсяг та межі розсуду має суд на тому чи іншому етапі процесу, можливо стає встановити, чи дотримався

суддя процесуальних норм та чи не відбулося порушення процесу або виходу за межі розсуду [4].

У ґрунтовній праці голови Верховного суду Ізраїлю А. Барака суддівський розсуд тлумачиться як повноваження, надане судді з метою вибору з кількох варіантів, кожен із яких законний. Водночас презюмується, що суддя діятиме не механічно, а зважуватиме, вивчатиме, перевірятиме; суддівський розсуд не розглядається як емоційний стан, радше – це юридична умова, за якої суддя вправі робити вибір.

З точки зору вченого, суддівський розсуд застосовується не у всіх справах, а лише в деяких, «складних» (за його класифікацією) кейсах, а більшість судових рішень, хоча і є наслідком ментальної діяльності, суддівського розсуду не включають.

При цьому автор наголошує, що суддівський розсуд ніколи не є абсолютним. Суддя повинен бути розумним; зважати на відповідні фактори, що пов'язані із структурою та розвитком правової системи та взаємним зв'язком між інституціями. Навіть тоді, коли законодавче уповноваження вказує на те, що розсуд є абсолютним, він не повинен бути витлумачений як такий, що вимагає від уповноваженої особи діяти відповідно до існуючих процедур (включаючи обов'язок провести слухання та обов'язок бути неупередженим), щоб досягти цілей законодавства, яке є джерелом його або її влади [5, с. 145].

У ґносеологічному вимірі суддівський розсуд як категорію підвести під певні рамки складно. Однак надання такому розсуду процесуальної форми все ж обумовлює наявність певних меж, які деабсолютизують його вияв, зокрема, при забезпеченні позову.

Формулюючи понятійний апарат меж розсуду, науковці зазначають, що «межі судового розсуду – це встановлений легальними суб'єктами за допомогою спеціальних правових засобів у нормативних правових актах, інших формах права вид правових обмежень, що встановлює межі, в рамках яких суд має можливість вольового вибору для оптимального вирішення юридичного питання» [6, с. 101–102].

С. Шевчук обґрунтовує внутрішні (суб'єктивні) та зовнішні (об'єктивні) чинники суддівського обмеження, де перші визначаються професійним досвідом, особистістю судді, його відчуттям права, а другі – глибоко укорінені в самій природі

судового процесу, коли діяльність судді обмежена процесуальними кодексами, принципами здійснення судочинства (законність, диспозитивність, публічність тощо), судовими прецедентами, висновками вчених, рішеннями асамблеї [7, с. 169].

Науковцями також виокремлюються два типи обмежень (меж) суддівського розсуду: процедурні (коли суддя робить вибір стосовно дотримання вимоги справедливості) та матеріальні (коли суддя застосовує вимогу розумності відносно доводів, що бере до уваги) [8, с. 113].

Згідно з А. Бараком, процедурні обмеження пов'язуються загальним поняттям «справедливість». Фундаментальною характеристикою процесу є неупередженість. Суддя повинен поводитися зі сторонами однаково, надаючи їм однакових можливостей протягом судового розгляду. Матеріальні обмеження означають, що суддя має обов'язок використати свій розсуд розумно. «Підкидання монети» може призвести до необхідного результату, проте процес цей не можна вважати розумним. Отже, розумність – це свідомо інтелектуальна боротьба між кількома законними можливостями, в якій суддя застосовує об'єктивні стандарти [5, с. 190].

Продовжуючи думку А. Барака, А. Мірошніченко приходять до таких висновків: (1) сфера допустимого суддівського розсуду поширюється на варіанти вибору, які не сприймаються юридичною спільнотою як явно незаконні (неправильні); (2) кожен суддя повинен обирати варіант, який він або вона вважає найкращим; (3) вибір не повинен бути довільним і вимагає пояснення [9, с. 56–57].

Очевидно, що діючи в рамках означених «обмежувачів» суддівського розсуду, суд мінімізує ризики безпідставного забезпечення позову чи то необґрунтованої відмови у такому забезпеченні.

Дискреція дозволяє суду винести рішення, яке найбільш відповідатиме фактичним обставинам справи та спірним правовідносинам та оптимальне з точки зору принципів верховенства права, законності та обґрунтованості рішення.

Позбавлення суду дискреції при забезпеченні позову, як те пропонують окремі науковці, не вирішить проблеми надмірного, на їх думку, судового розсуду та вихолостить саму сутність забезпечення позову.

Неконструктивною видається і запропонована правниками ідея «автоматизації» підстав забезпечення позову шляхом законодавчого

визначення чітких формальних умов (наприклад, відсутність обтяжень спірного майна, внесення позивачем застави тощо), за яких вжиття заходів забезпечення позову буде обов'язковим. У такому випадку істотно зміниться предмет доказування – для отримання заходів забезпечення позову позивачу достатньо буде довести виконання ним визначених законом вимог [10].

На наше переконання, запропонований підхід призведе до зростання випадків зловживання правом, коли метою позивача є саме забезпечення позову, а не задоволення позовних вимог.

Натомість належне обґрунтування вчинення певної процесуальної дії, зазначення мотивів, які спонукали суд до її вчинення, сприятиме можливості осіб, які беруть участь у справі, контролювати законність таких повноважень суду.

### Список використаних джерел:

1. Сусак М. С. Судові рішення адміністративного суду першої інстанції та процесуальний розсуд. *Науковий вісник міжнародного гуманітарного університету. Серія: юриспруденція*. 2019. Т. 1. № 41. С. 107–111.

2. Гарієвська М. Б. До питання обсягу дискреційних повноважень суду в цивільному процесі. *Університетські наукові записки*. 2017. № 3. С. 117–129.

3. Рісний М. Правозастосувальний розсуд у юридичній практиці (загальнотеоретичне дослідження) / ред. рада : П. Рабинович (гол.) та ін. Праці Львів. лаб. Прав людини і гр-на НДІ держ. буд. та місц. самоврядування АПН України. Львів, 2007. Серія 17. Випуск 16. 192 с.

4. Семеній О. М. До питання обсягу свободи та меж судового розсуду адміністративного суду. URL : [http://www.pp-law.in.ua/archive/1\\_2018/21.pdf](http://www.pp-law.in.ua/archive/1_2018/21.pdf)

5. Барак А. Судейское усмотрение [Текст]: пер. с англ. / А. Барак; вступ. ст. М.В. Баглай. М.: Норма, 1999.

6. Стахура І. Б. Поняття і види меж адміністративного розсуду. *Часопис Київського університету права*. 2018. № 1. С. 99-103.

7. Шевчук С. Судова правотворчість: світовий досвід і перспективи в Україні. Київ : Реферат, 2007. 640 с.

8. Подкопас С.В. Дисциплінарна відповідальність суддів: сутність, механізм реалізації : монографія / 2-ге вид., випр. і допов. Харків : ВД «ІНЖЕК», 2005. 216 с.

9. Мірошніченко А. М. Суддівський розсуд, судова помилка та суддівське свавілля (через призму юридичної відповідальності суддів): наук.-практ. посіб. Київ : Юрінком Інтер, 2020. 120 с.

10. Маліневський О. Забезпечення позову: від зловживань до захисту. *Юридична Газета online*. URL: <https://jur-gazeta.com/dumka-eksperta/zabezpechennya-pozovu-vid-zlovzhivan-do-zahistu-.html> (дата звернення: 21.07.2021).



**КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС, КРИМІНАЛІСТИКА,  
ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ,  
СУДОВА ЕКСПЕРТИЗА,  
СУДОВІ ТА ПРАВООХОРОННІ ОРГАНИ**

**Заєць У.О.**

*ад'юнкт відділу організації освітньо-наукової підготовки,  
Харківський національний університет внутрішніх справ*

**ЩОДО ВІДШКОДУВАННЯ ФІЗИЧНОЇ ШКОДИ  
У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСУАЛЬНОМУ  
ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ**

Отже, фізична шкода – це вид шкоди, завданої кримінальним правопорушенням, представляє собою сукупність змін, які об'єктивно відбулись у стані людини як фізичної істоти (тілесні ушкодження, розлад здоров'я, біль). Безумовно, фізична шкода може бути завдана тільки людині, оскільки юридична особа не має ознак фізичної сутності (життя та здоров'я). На сьогоднішній день, фізична, і моральна шкода тісно між собою пов'язані. Тому відшкодування фізичної та моральної шкоди припускає можливість їх компенсації. При цьому поряд з цим має відбуватися відшкодування витрат, які пов'язані з нанесенням фізичної чи моральної шкоди (вартість ліків, медичних послуг, реабілітаційних заходів тощо).

У відповідності фізична шкода що завдається в матеріальній сфері, може бути об'єктивно оцінена, через що в певних випадках вона впливає на юридичну кваліфікацію діяння. Саме тому встановлення виду і ступеню шкоди, завданої кримінальним правопорушенням, є обов'язком посадової особи, що здійснює кримінальне провадження ч. 3 ст. 91 Кримінально-процесуального кодексу України (далі КПК України). Крім цього, фізична шкода, на відміну від моральної, може бути встановлена за узагальненими критеріями, без ретельного і всебічного вивчення обставин

заподіяння шкоди, особистості шкоди й особи, яка зазнала страждань [1]. Слід розуміти, про відшкодування фізичної шкоди як такої на практиці інколи майже не розглядається, оскільки сама можливість відновлення порушеного здоров'я є досить сумнівною (наприклад, при втраті органу чи настанні інших невиліковних хворобливих станів людини).

У випадках, коли одужання потерпілого є можливим, відшкодування завданої злочином фізичної шкоди переходить у площину відновлення порушених майнових прав потерпілого в формі відшкодування витрат на лікування. Разом з тим, слід зазначити, що у юридичній літературі обговорюється можливість відшкодування винним фізичної шкоди потерпілому засобами трансплантології такими вченими як С. Г. Стеценко, В. І. Кожин та М. В. Кривошеков. До складових фізичної шкоди належать: а) тілесні ушкодження, б) розлад здоров'я, в) фізичні страждання. Згідно з Правилами судово-медичного визначення ступеню тяжкості тілесних ушкоджень, затверджених наказом № 6 Міністерства охорони здоров'я України від 17 січня 1995 р. з медичної точки зору тілесні ушкодження – це порушення анатомічної цілісності тканин, органів та їх функцій, що виникає внаслідок одного чи кількох зовнішніх ушкоджуючих факторів – фізичних, хімічних, біологічних, психічних. Отже, тілесними ушкодженнями називають протиправне і винне заподіяння шкоди здоров'ю іншої особи, яким порушено анатомічну цілісність або фізіологічні функції тканин чи органів потерпілого при посяганні на здоров'я. Поряд з фізичною шкодою потерпілим одночасно заподіюється і майнова шкода, що полягає у витратах на лікування, протезування, посилене харчування тощо [2, с. 34]. Враховуючи вищевикладене, поняття фізичної шкоди може бути сформульовано таким чином: фізична шкода це фізичні страждання людини, фізичний біль, функціональний розлад організму, інші відхилення від звичайного стану здоров'я, а також смерть, спричинені людині в наслідок кримінального правопорушення, що посягає на немайнові або майнові права громадянина, та внаслідок рішень чи дій (бездіяльності) правоохоронного або судового органу. Фізична шкода визначається

через сукупність змін, що об'єктивно сталися внаслідок вчинення кримінального правопорушення в стані людини як фізичної істоти.

**Список використаних джерел:**

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012. Голос України. – 2012. – 19 травня (№ 90-91).
2. Правила судово-медичного визначення ступеню тяжкості тілесних ушкоджень затв. наказом № 6 Міністерства охорони здоров'я України від 17.01.1995 р. Судово-медична експертиза. – К., 1999. – С. 34–44.

*Наукове видання*

# **РЕФОРМУВАННЯ ЗАКОНОДАВСТВА І ДЕРЖАВНИХ ІНСТИТУЦІЙ**

**МАТЕРІАЛИ  
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ**

*Матеріали друкуються в авторській редакції*

Дизайн обкладинки: А. Юдашкіна  
Верстка: В. Удовиченко

Контактна інформація:  
73021, Україна, м. Херсон, а/с 20,  
Науковий журнал «Молодий вчений»  
Телефон: +38 (0552) 399 530  
E-mail: [info@molodyvcheny.in.ua](mailto:info@molodyvcheny.in.ua)  
[www.molodyvcheny.in.ua](http://www.molodyvcheny.in.ua)

Підписано до друку 15.09.2021. Формат 60x84/16.  
Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman. Цифровий друк.  
Умовно-друк. арк. 5,81. Тираж 100. Замовлення № 0921/04.  
Віддруковано з готового оригінал-макета.

Надруковано: Видавничий дім «Гельветика»  
Україна, м. Херсон, вул. Паровозна, буд. 46-а  
E-mail: [mailbox@helvetica.com.ua](mailto:mailbox@helvetica.com.ua)  
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи  
ДК № 6424 від 04.10.2018 р.